

ศก.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
เลขที่รับ TRF/10/0994/2555
วันที่รับ... 22 FEB 2012

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน
โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีโรงเรียนบ้านหนองแปน

ตำบลนาดี อำเภอห้วยเย จังหวัดอุบลราชธานี

เสนอต่อ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สกว.)

เสนอโดย

1. นายเพชรชัย	คุณสมเกษ	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นายสมศักดิ์	กุดวงศ์	ทีมวิจัย
3. นายบัวเรียน	สารแก้ว	ทีมวิจัย
4. นายบุญตา	ศักดิ์พงษ์	ทีมวิจัย
5. นายสำรวจ	พรหมศรี	ทีมวิจัย
6. นายทองใบ	บุตรพรม	ทีมวิจัย
7. นายผ่าน	สุจริต	ทีมวิจัย
8. นายอินทร์	ทองคำ	ทีมวิจัย
9. นางสุปียา	วงศ์ศรี	ทีมวิจัย
10. นางอรุณี	วงศ์ศรี	ทีมวิจัย
11. นางอิสริยา	สถิมน	ทีมวิจัย
12. นางพิสมัย	จิตจักร	ทีมวิจัย
13. นายอุปัทม์	วงศ์ศรี	ทีมวิจัย
14. นายสรพสิทธิ์	พรมดอน	ทีมวิจัย
15. นายสมศรี	ติเมสน	ทีมวิจัย

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน โดยกรมความร่วมมือของชุมชน กรณีโรงเรียนบ้านหนองแปน ตำบลนาดี อำเภอเนเธีย จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์ (1)เพื่อถอดบทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ผ่านมายของโรงเรียนบ้านหนองแปน นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข (2) เพื่อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อจัดการเรียนการสอนกับโรงเรียนและชุมชน (3) เพื่อศึกษารอบคอบที่เกี่ยวกับความต้องการและมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น (4)เพื่อศึกษาขั้นตอนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของแก่นักเรียน (5) เพื่อศึกษาขั้นตอนและกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนและโรงเรียนบ้านหนองแปน ผลการทำงานวิจัยทำให้หลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนและโรงเรียนการทำงานมากยิ่งขึ้น มีองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์เป็นมาของชุมชน สภาพภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ ประชากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน ศักยภาพของโรงเรียน และบทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนที่ผ่านมามีค่าคือ นักเรียนบางส่วนไม่ให้ความสนใจและไม่ให้ความร่วมมือกับการเรียนที่ไม่เข้าร่วมส่วนมากเป็นนักเรียนชาย เพราะ ไม่ชอบ ไม่ถนัดและไม่มีความสนใจในการทำนุเรียนบางกลุ่มไม่มีความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะไม่ได้ทำต่อเนื่อง เนื่องจากโอกาสและช่วงเวลาของผู้เรียน ทำให้ความรู้ กระบวนการที่ได้ฝึกฝนมาไม่ได้นำมาใช้อย่างต่อเนื่อง มีองค์ความรู้ในท้องถิ่นและศรัทธาปัญญาในท้องถิ่นมีจำนวนมาก แต่มีบางส่วนเท่านั้นที่มีจิตใจที่เสียสละ ทั้งนี้ศรัทธาปัญญาที่มีความเสียสละเนื่องจากเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่แล้ว จึงมีความต้องการที่จะสืบสานภูมิปัญญาที่มีอยู่ของชุมชนให้คงอยู่สืบไป การเลือกความรู้ในการทำหลักสูตรท้องถิ่นดำเนินการโดยผู้บริหารและครูผู้สอน ขาดการมีส่วนร่วมของนักเรียน ครูภูมิปัญญาและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทำให้เด็กนักเรียนไม่ให้ความสนใจ ศรัทธาปัญญาไม่ให้ความร่วมมือ กระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ผ่านมา ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำคือ คณะครูในโรงเรียนเท่านั้น ไม่มีภูมิปัญญา และคนในชุมชนเข้าร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเลย มีแค่การหาปราชญ์ชุมชนเข้ามาช่วยสอนเท่านั้น

อันนำไปสู่กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นบ้านหนองแปน โดยมีขั้นตอนและกระบวนการการทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม คือ 1)การสำรวจความสนใจและความต้องการของชุมชน โรงเรียน และนักเรียนต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้แบบสำรวจ 2) การสำรวจความสนใจและความต้องการของชุมชน โรงเรียน และนักเรียน เป้าเฉพาะที่ระคนความคิดเห็น รวมทั้งการสนทนา ติดต่อดสื่อสารระหว่างทีมวิจัย คณะกรรมการสถานศึกษา กับคนในชุมชนอยู่เป็นประจำ 3) การอบรมการสร้างหลักสูตร เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแปน ได้เข้าใจถึงองค์ประกอบ วัตถุประสงค์ เป้าหมายของการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน 4) การศึกษาหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของการเรียนรู้ให้เข้าใจ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดทำหลักสูตร คือ ผู้บริหารโรงเรียน คณะครูในโรงเรียน คณะกรรมการ

สถานศึกษา ประชาชนชุมชนและนักเรียน ได้ร่วมกันศึกษาและทำความเข้าใจร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย และตัวชีวิตของหลักสูตร 5) สืบราชข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 6) การจัดทำหลักสูตร โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง กำหนดโครงสร้าง/จุดประสงค์ เขียนแผนการสอน (เนื้อหาสาระนำมาสอน) กำหนดกิจกรรมการสอน กำหนดสื่อการสอน และวิธีการวัดผลประเมินผล มีขั้นตอนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของเด็กนักเรียน คือ 1) การจัดเนื้อหาในชั้นเรียน 2) การจัดระยะเวลาเรียน 3) การทำกิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน 4) การจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนเพื่อให้นักเรียนได้เข้าร่วมเรียนรู้ 5) การส่งเสริมให้นักเรียนปลูกฝังทั้งที่โรงเรียนและที่บ้านเพื่อผลิตวัตถุดิบ 6) การเพิ่มกระบวนการจัดการเรียนรู้ คือ กระบวนการเพื่อนสอนเพื่อน 7) การจัดประกวดผลงาน 8) การสรุปและประเมินผลการเรียนรู้ มีกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละคนในหลักสูตรท้องถิ่น 1) เรียนรู้จากกฎปฏิบัติในชุมชน ซึ่งมีประสบการณ์ตรง 2) เรียนรู้จากการดูรูปภาพ พร้อมให้สถานที่ ชักถามระหว่างนักเรียนกับเพื่อนนักเรียน ระหว่างสัปดาห์นักเรียน 3) เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง คือ การทำพายบายศรีสู่ขวัญในชั้นเรียน และส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ที่ได้ไปใช้กับชุมชน โดยการส่งเสริมให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น 4) เรียนรู้ผ่านกระบวนการกลุ่มเพื่อนสอนเพื่อน โดยการรวมกลุ่มทำกิจกรรม และให้นักเรียนที่ทำไปแล้วสอนเพื่อนที่ยังไม่เป็น 5) สร้างแรงจูงใจต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โดยการจัดประกวดการทำสิ่งของที่ประดิษฐ์ขึ้น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร คือ 1) ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นต้องมาจากทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องในส่วนที่เป็น โรงเรียน คือ คณะครูและผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนที่เป็น โรงเรียน และชุมชน ประชาชนชุมชนเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักเรียน 2) ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในทุกขั้นตอน ตั้งแต่ การร่วมศึกษาแนวทางและขั้นตอนการทำหลักสูตรท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดกิจกรรม การศึกษาหลักสูตรแกนกลางของสถานศึกษา การสำรวจข้อมูล กำหนดเรื่อง กลุ่มสาระวิชา และระดับชั้น เลือกรูปแบบปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาที่เหมาะสม การอบรมสร้างหลักสูตร การจัดทำหลักสูตร การวัดประเมินผล และมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานนักเรียน 3) หลักสูตรท้องถิ่นที่กำหนด ต้องกำหนดมาจกความต้องการ ความสนใจของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นนักเรียน ประชาชนชุมชน ชุมชนชาวบ้าน ครู ผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษา 4) หลักสูตรท้องถิ่นที่ดีขึ้นต้องสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่ว่าจะเป็นสอดคล้องในด้านตัวชีวิต วัตถุประสงค์

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัย กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ภาณวิโรจрянบ้านหนองแปน ตำบลนาดี อำเภอเณชัย จังหวัดอุบลราชธานี สำเร็จได้ด้วยการสนับสนุนจากหลายฝ่าย ที่สำคัญคือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ได้สนับสนุนทุนในการทำวิจัยครั้งนี้ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้ช่วยเหลือ แนะนำ ให้คำปรึกษา ในการทำงานวิจัยมาโดยตลอด จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

นอกจากการสนับสนุนดังกล่าวแล้วสิ่งสำคัญที่ทำให้โครงการวิจัยนี้สำเร็จลงได้ และเกิดประโยชน์ต่อตัวนักเรียน ชุมชน และโรงเรียน คือ พี่น้องบ้านนางาม และบ้านหนองแปน ประชาชนชุมชน ที่ได้ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล การจัดกิจกรรมต่างๆ การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาให้กับนักเรียนและทีมวิจัย ตลอดจนร่วมเป็นทีมวิจัยเป็นต้น นอกจากนี้ยังมีคณะครู นักเรียน โรงเรียนบ้านคูเมียง (อ่อนอุบลระห์) ตำบลคูเมียง คณะครูโรงเรียนบ้านขัวไม้แก่น ตำบลหนองกินเพล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ประสบการณ์การจัดทำ และจัดการเรียนรู้หลักสูตรท้องถิ่น ให้กับนักเรียน ผ่านการศึกษาดูงานของโครงการวิจัย ที่สำคัญอีกท่านหนึ่งคือ นายโสวัณน์ พรหมสุพรรณ ศึกษาพิเศษที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 4 จังหวัดอุบลราชธานี ที่ได้กรุณาอบรมให้ความรู้ในเรื่องการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นให้กับทีมวิจัย ทางทีมวิจัยจึงขอขอบคุณเป็นอย่างสูงกับ ทุกคน และทุกหน่วยงานดังกล่าวที่ได้ให้การสนับสนุนมาโดยตลอด

นายไพฑูรย์ สุขสะเกษ และ คณะ

มกราคม 2555

	หน้า
บทคัดย่อ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ข้อโครงการ	1
1.2 หัวหน้าโครงการ	1
1.3 ความเป็นมาและความสำคัญ	1
1.4 คำถามวิจัยหลัก	3
1.5 คำถามวิจัยย่อย	3
1.6 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.7 ขอบเขตการวิจัย	3
1.8 แผนงานและวิธีการศึกษา	4
1.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
2.1 บริบทชุมชน	6
2.2 องค์ความรู้เรื่องหลักสูตรท้องถิ่น	8
2.3 แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น	16
2.4 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม	19
บทที่ 3 วิธีการดำเนินการวิจัย	23
3.1 กระบวนการวิจัย หรือ กิจกรรมวิจัย	23
3.2 ขอบเขตการวิจัย	31
3.3 นักวิจัย	32
บทที่ 4 ผลการวิจัย	33
4.1 บริบทของชุมชนบ้านหนองแปน และบ้านนาดี	33
4.2 บริบทของโรงเรียนบ้านหนองแปน	36
4.3 บทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแปนที่ผ่านมา	41
4.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านของชุมชน	44
4.5 ขั้นตอนและกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ เหมาะสม	47
4.6 ขั้นตอนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการ ของเด็กนักเรียน	56

	หน้า
4.7 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมในการทำหลักสูตร	67
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา	69
5.1 ผลการวิจัย	69
5.2 ผลเชิงการพัฒนา	77
5.3 ปัญหา อุปสรรค	82
5.4 ข้อเสนอแนะ	82
เอกสารอ้างอิง	83
ภาคผนวก	84
ตัวอย่างภาพกิจกรรมการดำเนินงานโครงการวิจัย	85
ประวัติทีมวิจัย	91

1.1 ข้อโครงการวิจัย

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีโรงเรียนบ้านหนองแปน ตำบลนาดี อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี

1.2 หัวข้อโครงการ

นายไพฑูรย์ สุตะเกษ

ที่อยู่ 63/24 ซอยสาขานุรักษ์ 9 ถนนสาขานุรักษ์ ตำบลในมือง อ.เมือง

จ.อุบลราชธานี 34000 โทรศัพท์ 081-0694724

สถานที่ติดต่อ โรงเรียนบ้านหนองแปน ต.นาดี อ.นาเยีย จ.อุบลราชธานี

1.3 ความเป็นมาและความสำคัญ

โรงเรียนบ้านหนองแปน เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2527 ตั้งอยู่บ้านหนองแปน หมู่ 9 ตำบลนาดี อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 4 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก มีครูและผู้บริหาร จำนวน 9 คน มีนักเรียนทั้งหมด 138 คน พื้นที่ของโรงเรียนมีจำนวน 24 ไร่ 3 งาน โรงเรียนมีเขตบริการ 2 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองแปน และบ้านนาทม ตำบลนาดี อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี

บ้านหนองแปน ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลนาดี อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี มีจำนวนครูสอน 125 ครูสอน มีประชากร ประมาณ 660 คน ได้ย้ายถิ่นฐานจากบ้านคางบั้ง อำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อปี พ.ศ. 2520 เพราะสภาพพื้นที่ที่บ้านคางบั้งติดริมนแม่น้ำมูลนี้ท่วมขังในหน้าฝนหรือฤดูการทำนา ทำมาหากินไม่ได้ผล จึงพากันย้ายถิ่นฐานมาอยู่บ้านหนองแปน ซึ่งเห็นว่าในพื้นที่เหมาะสมแก่การทำมาหากิน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ ทำนา และอาชีพรับจ้างทั่วไป เมื่อถึงเวลาออกฤดูทำนาทำไร่ทำนาต่างถิ่น และกรุงมทพฯ สำหรับวัฒนธรรมและประเพณีต่างๆก็ได้ดำเนินการตามวิถีชีวิตตามปกติ เช่น มีพิธีกรรมทางศาสนา มีบุญประเพณีต่างๆ มีภูมิปัญญาด้านพิธีบายศรีสู่ขวัญ หมอสูตรขวัญ การทอเสื่อ ซึ่งมีบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการสู่ตรขวัญ คือ นายวิชัย จุลศาลัย และมีความสามารถในการทำพานบายศรี คือ นางสมใจ สารปัญญา มีความสามารถในการทอเสื่อ คือ นางแฉล้ม วงษ์ถา

บ้านนาทม ตั้งอยู่หมู่ที่ 11 ตำบลนาดี อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี เดิมคือบ้านหนองแปน เมื่อมีประชากรเพิ่มมากขึ้นจึงได้แยกหมู่บ้านตั้งชื่อบ้านใหม่ว่า บ้านนาทม ปัจจุบันมีจำนวน 116 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 550 คน สภาพทางภูมิศาสตร์ บ้านนาทมตั้งอยู่พื้นที่ราบใกล้แหล่งน้ำคือ ห้วยข้าวสารและลำน้ำโคม ประชากรส่วนมาก ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและมีบางส่วนซึ่งไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเองไปประกอบอาชีพรับจ้างตามเมืองใหญ่และกรุงเทพมหานคร ในหมู่บ้านนาทมมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมา คือ บุญประจำปี มีงานเทศกาลรวมพื้นบ้าน เช่น งานจักสานกระดูก

สถานอุปถัมภ์ปลา ซึ่งมีบุคคลที่มีความสามารถ คือ นายสนศรี ตีแสน นายบุญตา ศักดิ์พจน์ มิ่งนันทพานบายศรี ที่มีผู้มีความสามารถ คือ นางจอม วงศ์ทวี และ นางหอม จันทร์เพ็ง

ทั้งสองชุมชน เป็นชุมชนที่มีฐานะค่อนข้างยากจน รายได้ของครัวเรือน ไม่ถึง 30,000 บาท ต่อปี ประชากรส่วนใหญ่อาชีพเกษตรกรรม ซึ่งแต่ละครัวเรือนมีพื้นที่ทำกิน ไม่เพียงพอในการเลี้ยงชีพและครอบครัวตลอดปี จึงไปทำงานรับจ้างภายนอก ในขณะที่ต้นทุนทางสังคมที่บ้านหนองแปน และบ้านนาทมอย่างหลายด้าน โดยเฉพาะด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งด้านอาชีพเกษตร หัตถกรรม และประเพณีท้องถิ่น คณะครู ผู้บริหารโรงเรียนบ้านหนองแปน แกนนำชุมชน และราษฎรชาวบ้านจึงมีความเห็นร่วมกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ควรได้รับการสืบทอดให้แก่คนรุ่นหลัง โดยเฉพาะกลุ่มเด็กในวัยเรียน เพื่อสร้างจิตสำนึกแห่งความรักถิ่นฐาน การเสริมสร้างทักษะในการทำงาน และเป็นพื้นฐานในการสร้างอาชีพให้กับนักเรียนในชุมชน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาคาระจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ได้จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับประถมศึกษา มีผลสัมฤทธิ์ ร้อยละ 70 แต่ก็ยังมีปัญหาในการอ่าน ไม่ออกเขียนไม่ได้ ยังไม่มีทักษะในการคิดคำนวณ มีเด็กบางคนมีพฤติกรรมที่ก้าวร้าวไม่เชื่อฟังครู อาจจะเป็นเพราะว่านักเรียนส่วนใหญ่อยู่กับปู่ ตา ยาย เป็นผู้ดูแลแทนผู้ปกครอง มีความแตกต่างระหว่างวัย จึงทำให้เด็กเรียน ไม่เอาใจใส่ในการเรียน ไม่หมั่นทบทวน ไม่อ่านหนังสือ ไม่ส่งการบ้าน ชอบขาดเรียน ไม่สนใจเรียน และอีกประการหนึ่งอาจเป็นเพราะการขาดประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนก็ได้ ทางโรงเรียนจึงได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน ผลจากการที่โรงเรียนได้นำกิจกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนนักเรียน นักเรียนที่ได้รับการฝึกปฏิบัติ มีความชอบ มีทักษะในการปฏิบัติงานขึ้น

จากการทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแปน จะเห็นได้ว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งเท่านั้น ที่เป็นป็นรูปธรรมของการจัดการเรียนการสอนได้ผลดีโดยเฉพาะในเรื่องของการทำพานบายศรี ซึ่งถ้ามองลงไปให้ลึกกว่านั้นเรื่องของการทำงานบายศรีจะค่อนข้างยากและเฉพาะในเรื่องของการทำพานบายศรีที่สามารถปฏิบัติได้จริงในงานพิธีกรรมต่างๆ ในชุมชน ซึ่งมีมรดกตามสืบทอดของนักเรียนทั้งหมดไม่ถึง 10% ของจำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านหนองแปน รวมถึงการเชื่อมโยงให้ลูกลงไปถึงคุณย่าและป้าประโยชน์ของพานบายศรี ความเหมาะสมกับบริบท ตัววัตถุบริบทนั้นมาใช้ ถ้า ณ วันหนึ่งไม่มีใบตองหรือหัตถ์น้อยหัตถ์ใหญ่ที่ยังคงอยู่หรือไม่ การทำเต้าจากกก ถ้า ณ วันหนึ่งกกเหลืออยู่หรือหมดไปจะยังคงมีหัตถ์สูตรหรือไม่ ซึ่งทั้งสองส่วนยังไม่มีความสามารถในการจัดการ การประเมินผลสัมฤทธิ์ก็เป็นเพียงการประเมินจากสายตาของคนอาจารย์ในโรงเรียน จากการปฏิบัติการสอนในหัวข 2 ปีนี้ยังไร้ซึ่งทิศทางการต่อยอดและแผนการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ เรียนเพียงแต่ให้รู้ และกระบวนการพัฒนาหลักสูตรที่ผ่านมาเป็นเพียงความคิดของอาจารย์ในโรงเรียนเท่านั้น เพียงแต่มองเห็นแล้วคิดว่าดีก็นำมาจัดการเรียนการสอน โดยยังไม่กระบวนการทำงานหลักสูตรที่ถูกต้อง การให้ความรู้แก่นักเรียนบางครึ่งทางโรงเรียนจะเชิญครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาสอนในโรงเรียน บางครึ่งทางครูในโรงเรียนเป็นคนสอนเอง ซึ่งวิธีการได้นำซึ่งความรู้ของอาจารย์มาแสดงและจดจำจากครูภูมิปัญญา ซึ่งวิธีการดังกล่าวขาดกระบวนการในการคัดเลือกความต้องการและความเหมาะสมร่วมกันกับผู้เรียน และชุมชน ขาดกระบวนการสืบค้นและออกแบบที่เหมาะสม เหมือนครูเป็นผู้ออกแบบให้เรียน เด็กมีหน้าที่

เรียนก็เรียนไป ไม่เหมาะสมก็ต้องทนดู ไม่พอคิดต้องทนดู ซึ่งถ้าเปรียบเหมือนกับการตัดสินใจช่วงตัดสินใจไม่ได้ตัดสินใจผู้ใด เหมือนการให้แบบยืดหยุ่น

จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าวทางทีมวิจัยจึงร่วมกันผลักดันโครงการวิจัยเพื่อหาแนวทางในการพัฒนากระบวนการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน ซึ่งแนวทางที่จะดำเนินการต้องได้รับความเห็นชอบและการมีส่วนร่วมจากทางทุกภาคส่วนในชุมชน ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมและความยั่งยืนก่อให้เกิดประโยชน์ต่อโรงเรียน ผู้เรียน ผู้สอน และชุมชนอย่างแท้จริง

1.4 คำถามวิจัยหลัก

จะมีขั้นตอนกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนและโรงเรียนบ้านหนองแปนอย่างไร

1.5 คำถามการวิจัยย่อย

1. บทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ผ่านมายของโรงเรียนบ้านหนองแปนเป็นอย่างไร
2. มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอะไรบ้างที่เหมาะสมกับการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนหนองแปน
3. องค์ประกอบในกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่นควรมีอะไรบ้างและมีส่วนร่วมอย่างไร
4. มีขั้นตอนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของเด็กนักเรียนอย่างไร
5. มีขั้นตอนและกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนและโรงเรียนบ้านหนองแปนอย่างไร

1.6 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อตอบบทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ผ่านมายของโรงเรียนบ้านหนองแปน นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข
2. เพื่อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อจัดการเรียนการสอนกับโรงเรียนและชุมชน
3. เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมในกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่น
4. เพื่อศึกษาขั้นตอนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของเด็กนักเรียน
5. เพื่อศึกษาขั้นตอนและกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนและโรงเรียนบ้านหนองแปน

เด็กนักเรียน

5. เพื่อศึกษาขั้นตอนและกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่

เหมาะสมกับชุมชนและโรงเรียนบ้านหนองแปน

1.7 ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา

โรงเรียนบ้านหนองแปน ชุมชนบ้านหนองแปน หมู่ 9 ชุมชนบ้านนางาม หมู่ 11 ตำบลนาดี อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี

2. กลุ่มเป้าหมาย

2.1	นักเรียนโรงเรียนบ้านหนองแปน	ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6	จำนวน	57 คน
2.2	ชุมชนบ้านหนองแปน และชุมชนบ้านนางาม		จำนวน	140 คน
			รวม	197 คน

1.8 แผนงานและวิธีการศึกษา

1. ประชุมชี้แจงโครงการวิจัยต่อชุมชนเพื่อสร้างการมีส่วนร่วม
2. ประชุมทีมวิจัยเพื่อร่วมปรึกษาหาแนวทางและวางแผนการจัดทำโครงการ
3. อบรมพัฒนาทีมงานวิจัย เรื่องการสร้างเครื่องมือการรวบรวมข้อมูล
4. ศึกษารวบรวมข้อมูลชุมชน เช่น
 - บริบทชุมชน โรงเรียนบ้านหนองแปน
 - บทเรียนการจัดจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ผ่านมา
 - ศักยภาพของโรงเรียนบ้านหนองแปน
 - ข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน
 - ความต้องการในการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กของชุมชน

โรงเรียน และเด็กนักเรียน

- องค์ประกอบในกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่น
5. วัตถุประสงค์รหัสข้อมูล
6. ค้นข้อมูลผู้ชุมชน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และสร้างความตระหนัก
7. กำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เหมาะสม
8. ศึกษาดูงานโรงเรียนที่จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น สรุปผล

การดูงาน

9. ปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนดร่วมกัน เช่น
 - การสร้างจิตสำนึกของนักเรียนโรงเรียนและชุมชนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญา

ท้องถิ่น

- แนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของนักเรียนและชุมชน
- พัฒนาศักยภาพ กระบวนการ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
- พัฒนาศักยภาพกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กนักเรียน
10. เก็บรวบรวมข้อมูลและสรุปผลเป็นระยะ
11. สรุปผลการดำเนินงาน
12. เวทีการแสดงผลการวิจัยต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
13. เขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

1.9 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ปรับปรุง แก้ไข

1. ได้พบพรเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ผ่านมาของโรงเรียนบ้านหนองแปน นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข
2. ได้วิธีการคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อจัดการเรียนการสอนกับโรงเรียนและชุมชน
3. ได้ข้อมูลองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น
4. ได้ขั้นตอนกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับหลักสูตรในโรงเรียน

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีโรงเรียนบ้านหนองแปน ตำบลนาดี อำเภอนาเยีย จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีวิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งแนวคิดทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัยเพื่อนำมาเป็นแนวทางในการทำงานวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

2.1 บริบทชุมชน

2.2 องค์ความรู้เรื่องหลักสูตรท้องถิ่น

2.3 แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

2.1 บริบทชุมชน

2.1.1 บริบท คืออะไร มีคนมากมายพยายามให้ความหมายของคำว่า “บริบท” ซึ่งส่วนใหญ่สื่อความหมายในทางวิชาการต่างกันไป หากจะนำคำนี้กลับไปถามในชุมชนโดยเฉพาะในชนบท อาจจะไม่รู้คิดด้วยซ้ำว่าแปลว่าอะไร ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยน(ช่วงพญา)ครั้งนี้ที่บ้านห้วยลึก อ.เวียงแก่น จ. เชียงราย พ่อใหญ่หนานสิงห์แก้ว แห่งบ้านปางคำ ได้ขึ้นมาพูดเกี่ยวกับพื้นฐานของการทำงานในชุมชน โดยช่วงหนึ่งของพ่อนานสิงห์แก้วมองว่า “การทำงานในชุมชนต้องสังเกตอยู่ 3 อย่าง คือ ที่ พื้น และ เหตุการณ์” พ่อนานสิงห์แก้วยังอธิบายต่อว่า ที่ หมายถึง ที่ที่เราอยู่หรือชุมชนที่เราจะทำงาน พื้น หมายถึง พื้นต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆไม่ว่าจะเป็นฐานทรัพยากร ฐานความรู้ ภูมิปัญญา บุคคล หรือแม้กระทั่งความเชื่อและความสัมพันธ์ ส่วน เหตุการณ์ หมายถึง สภาพการณ์ในปัจจุบันของชุมชน สิ่งแวดล้อมต่างๆ เหตุการณ์ต่างๆที่อดีตและปัจจุบันว่าเป็นอย่างไร พ่อนานสิงห์แก้วไม่ได้พูดถึงคำว่า บริบทแต่เนี่ย แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่ไม่สลับซับซ้อน ภาษาไม่ได้สวยงามแต่กลับออกมาจากประสบการณ์จริงของชีวิต และพวกเขาก็นำความหมายเหล่านี้มาประกอบการอธิบายคำว่า บริบท ได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น คงไม่น่าอยากหากจะบอกว่านี่เป็นเพียงตัวอย่างหนึ่งของกรเรียนรู้กับราษฎรชุมชนของเขาที่เขาเข้าร่วมกัน จังหวัชชัยราย ซึ่งปัจจุบันได้หิยัยมคำพูดของพ่อนานสิงห์แก้วออกป้ไปใช้ในวงในข้าราชการมากมาย โดยที่เขาเห็นว่าที่บางส่วนของความรู้ตัวว่า เป็นความหมายที่อธิบายจากชุมชนโดยแท้และหากจะมองกลับไปที่ชุมชนที่เรากำลังจะอธิบายความแตกต่างกันใน **บริบทของชุมชน** ชาวบ้านอาจจะไม่เข้าใจลึกซึ้งและชัดเจนมากไปกว่าคำว่า **ที่** **ฐาน** **เหตุการณ์** ที่แตกต่างกัน แต่เดิมบริบทในมุมมองของคนทำงานยังคงยึดแต่สถานการณ์ปัจจุบันที่เป็นอยู่และสภาพแวดล้อมต่างๆในชุมชน แต่ในความหมายของชาวปงคำลึกไปจนถึงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์และความเชื่อ ซึ่งเกือบจะไม่เหลือในความคิดของคนทำงานในปัจจุบันหากจะนำหลักการพื้นฐานเหตุการณ์ของพ่อนานสิงห์แก้ว มา

วิเคราะห์บริบทของชุมชน ตัวอย่างที่นำมาแลกเปลี่ยน คือพี่น้องอาข่าบ้านสามสูง อ.แม่ฟ้าหลวง จ. เชียงราย ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงในอำเภอแม่ฟ้าหลวง การคมนาคมค่อนข้างลำบากนี้ทำอุตสาหกรรม และ มวลชีวิตที่เรียบง่ายตามวิถีชีวิตแบบอาข่าดั้งเดิม เปรียบเทียบหลักการคำว่า ที่ ในส่วนของ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างเหลือเฟือ จากการรู้จักใช้ มีความพอเพียง มีความเชื่อในวัฒนธรรมและวิถี ชีวิตของตนเอง การนับถือบรรพบุรุษ มีผู้เฒ่าซึ่งเป็นศูนย์รวมของชุมชน และมีประวัติศาสตร์ร่วมกันจาก เหตุการณ์ทะเลกัน ในชุมชน ตัวอย่างที่น่าประทับใจที่ภาครัฐนำมาให้จนทำให้ความเป็นหัวหน้าผู้ตัดสินใจ เป็นที่มาของ ฐาน และการการที่มีนายทุนมาทำสวนชาวรอบหมู่บ้าน การอยู่ร่วมกันได้ของสองความเชื่อ คือ คนนับถือผีและพระเยซู การที่ไม่มีหน่วยงานราชการเข้ามาทำอะไรในชุมชนเลย หรือแม้กระทั่งการไม่ มีการทุนใดลงไปสู่ชุมชน เช่น กองทุนเงินล้านหรือ SML เทียบได้กับ เหตุการณ์ ซึ่งเหล่านี้พอจะบอก ได้ว่า พี่น้องอาข่าบ้านสามสูงมีบริบทอย่างไร ทั้งนี้ที่ฐานเหตุการณ์ เป็นเพียงส่วนหนึ่งของหลักการ วิเคราะห์ชุมชนและนำมาเป็นฐานในการทำให้ชุมชนเป็นสุข ที่สามารถบอกได้ว่าระยะทางและระยะเวลา ของการเป็นสุขของชุมชน ของใครพร้อมกว่ากันชุมชนใดมีองค์ประกอบของที่ ฐาน เหตุการณ์ ที่ดีกว่าหรือ พร้อมกว่า ระยะทางถึงความสุขก็สั้นกว่าหรือต้องบอกว่าอาจจะเหนือยกว่า ส่วนชุมชนใดองค์ประกอบ ของ ที่ฐานเหตุการณ์ คือดีกว่าหรือเป็นอุปสรรคมากกว่าระยะทางอาจต้องไปกล่าวว่า ต้องใช้แรงมากกว่า ที่ จะทำให้ชุมชนเป็นสุข แต่ก็ไม่สามารถบอกได้ว่าแน่นอนใด ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับชุมชนใดมีสติ ยังคิด และ กลับาตามทวนบริบทของตนเองได้เร็วกว่ากัน ซึ่งอาจจะเห็นว่า ชุมชนที่พร้อมน้อยกว่าอาจจะไม่มีสติ คิดได้ ก่อน ก็มีโอกาพัฒนาความเป็นไปได้ก่อน บางชุมชนมีบริบทที่พร้อมมากกว่า แต่กลับลืบทาบทวน ตนเองอาจทำให้ความเป็นสุขของชุมชน อยู่ห่างออกไปเรื่อยๆก็คิดถึงถึงเหล่านี้เป็นปัจจัยประกอบ ที่ส่งผล กระทบต่อกระบวนการสร้างชุมชนเป็นสุข แต่เริ่มต้นเมื่อใด ก็ระมัดระวังหรือไปก่อน ขึ้นอยู่กับการตั้ง สติของชุมชน อาจจะต้องมีคนมาชวนคุยเรื่องราวต่างๆในชุมชนและกระตุ้นความคิดของแกนนำใน ชุมชน จนเราเ้าเริ่มต้นที่คำว่า “ผู้คิด” (รู้ตนเอง/รู้ตัวเอง) (หนูสอน สิงห์โตและคณะ: 2553)

เสฐี พงษ์พิศ ได้ขยายไว้ว่า บริบท (context) หมายถึง สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่างๆ ที่รายล้อม เหตุการณ์หนึ่ง เรื่องหนึ่ง ประเด็นหนึ่ง เช่น การศึกษาวรรณกรรมยุคต้นรัตนโกสินทร์ก็ควรศึกษา ประวัติศาสตร์บริบททางสังคมวัฒนธรรมไทยในยุคนั้นเพื่อจะได้เข้าใจเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ในยุคนั้น หรือการศึกษาเรื่องเศรษฐกิจหรืออะไรอะไรก็ได้ในยุคนั้นก็ควรเข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างสำคัญกับเศรษฐกิจและประเด็นๆ การศึกษาบริบททางสังคมวัฒนธรรมในยุคนั้น หนังสือเล่มหนึ่งถูกเขียนขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญเพื่อเข้าใจสาระสำคัญของหนังสือเล่มนั้นซึ่งสัมพันธ์กับวิถีของ สังคม วิถีคิด วิถีปฏิบัติต่างๆ เช่น เกี่ยวกันกับความรู้ความเข้าใจหลักการคำสอนทางศาสนาที่ดี ถ้วนต้องเข้าใจ บริบทหรือสภาพแวดล้อมของสังคม วัฒนธรรมและเหตุการณ์ต่างๆของยุคสมัยที่หลักการคำสอนนั้นมีส่วน ดำเนินกับ โลกทัศน์ชีวิตทัศน์และจิตของผู้คนในยุคสมัยนั้น ในวิชาการสื่อสารและภาษาศาสตร์ บริบทเป็น ความหมายของสาร (message) (เช่น ประโยคหนึ่ง) ความสัมพันธ์ของมันกับส่วนอื่นๆของสาร (เช่น หนังสือ เล่มนั้น) ถึงแวดล้อมที่สื่อสารนั้นเกิดขึ้นรวมทั้งสภาพลักษณะ (perception) ต่างๆที่อาจสัมพันธ์กับการ

สื่อสารหรือสาระของภาษาจึงต้องการตีความอันเป็นกระบวนการและวิธีการที่ต้องวิเคราะห์หรือปัจจัยรายล้อมภาษาที่ต้องออกมานั้น

บริบทสังคม ก็คือ ภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสังคม ถ้ามองภาพใหญ่ ก็คือ ระบบ 6 ระบบ คือ 1. การเมือง 2. เศรษฐกิจ 3. สาธารณสุข 4. การศึกษา 5. ศาสนาและความเชื่อ 6. วัฒนธรรม

2.2 องค์ความรู้เรื่องหลักสูตรท้องถิ่น

2.2.1 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษา

นับตั้งแต่มีการประกาศใช้ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จะเริ่มมีหลักสูตรหลายระดับ คือ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (หลักสูตรแกนกลาง) หลักสูตรสถานศึกษาและหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(2549) ภา : 3-4) กล่าวว่าหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลาง(Core Curriculum) ในส่วนที่หน่วยงานส่วนกลาง กำหนดขึ้นสำหรับผู้เรียนทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องเรียนรู้เพื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความรู้ทักษะ และเจตคติที่ลึกถึอกสัรแล้ววามีความจำเป็นสำหรับเยาวชนไทยทุกคนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นไป่ย ความเป็นพลเมืองของชาติ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ก้าวทันต่อความเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจ สังคม ความเจริญทางวิทยาการในโลกยุคปัจจุบัน ส่วน"หลักสูตรสถานศึกษา"(School Curriculum) ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 เป็นหลักสูตรแกนกลางที่กำหนดจากส่วนกลาง ส่วนที่ 2 เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นที่จัดทำโดยเขตพื้นที่การศึกษา และส่วนที่ 3 สถานศึกษาแต่ละแห่งเพิ่มเติมจนมีความเหมาะสม เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม ความถนัดและความสามารถของผู้เรียน

2.2.2 หลักสูตรท้องถิ่น และสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ต่างๆ ที่ผู้เกี่ยวข้องจัดเตรียมไว้สำหรับการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนอย่างเป็นระบบ ส่วนคำว่า "ท้องถิ่น" สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน(2549) ภา : 8)ระบุ หมายถึง บริเวณสถานที่ รวมทั้งสภาพแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรมที่ผู้เรียนส่วนมากมีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับคนแต่กำเนิด มีขอบข่ายครอบคลุมทั้งหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด กลุ่มจังหวัด และภูมิภาคของท้องถิ่นนั้นๆ

หลักสูตรระดับท้องถิ่น หมายถึง การนำหลักสูตรแกนกลาง ที่เอกสารหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรที่พัฒนามาจากส่วนกลาง มาปรับเปลี่ยน หรือเพิ่ม หรือทั้งสร้างหลักสูตรท้องถิ่นย่อยขึ้นใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับ สภาพชีวิตความเป็นอยู่ และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น(วิชัย ประสิทธิ์วุฒิชัย 2542 : 48 และ นิคม ชมพูหลวง 2545 : 13)

หลักสูตรท้องถิ่นเป็นของคนในท้องถิ่น เพื่อคนในท้องถิ่น และจัดทำโดยคนในท้องถิ่น ทั้งนี้ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน จนถึงระดับภูมิภาค ด้วยการปรับปรุง ขยาย หรือเพิ่มรายละเอียด เนื้อหา สาระ แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน กิจกรรม ให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะท้องถิ่น โดยไม่ขัดต่อเจตนารมณ์ และจุดหมายของหลักสูตรแกนกลาง เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของท้องถิ่น ดังที่ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์(2539 : 107) กล่าวว่าหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง มวลประสบการณ์ที่

สถานศึกษาหรือหน่วยงานและบุคคลในท้องถิ่นจัดให้แก่ผู้เรียนตามสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นนั้นๆ และสำลี ทองทิวและคนอื่นๆ (2544 : 35-42) กล่าวว่าหลักสูตรท้องถิ่นตามนโยบายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า หลักสูตรรายวิชาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประกอบด้วยรายละเอียดของข้อมูลสารสนเทศ รวมทั้งเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นในด้านต่างๆ ที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเพื่อนำไปใช้จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นตนเอง และกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดสัดส่วนหลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 70 : 30

กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ผ่านมานี้ก็จะเริ่มจากการนำหลักสูตรแม่บท มาปรับปรุงให้เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยการนำเนื้อหาสาระเกี่ยวกับท้องถิ่นที่มีความสอดคล้องกับหลักสูตรแม่บท ใส่เข้าไปในหลักสูตร และกำหนดรูปแบบการนำไปใช้ในระดับห้องเรียนในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการปรับปรุงหลักสูตร และกำหนดรูปแบบการนำไปใช้ในระดับห้องเรียนในหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการปรับใช้รายวิชาใหม่ หรือ การวัดผลและประเมินผล เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2537 : 18 และ กรมวิชาการ 2540 : 37)

ในช่วงระยะเวลานับตั้งแต่มีการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เริ่มมีคำว่า “ สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น” ด้านงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 ค : 8-10) ได้นิยามความหมาย “สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น” ว่า หมายถึง รายละเอียดของข้อมูลสาระสนเทศรวมทั้งเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ประวัติความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ฯลฯ ตลอดจนสภาพปัญหาและสิ่งทีควรได้รับการถ่ายทอดพัฒนาในชุมชนและสังคมนั้นๆ ที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเพื่อนำไปใช้จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง

ฉะนั้น คำว่า “สาระท้องถิ่น” ก็มีความหมายใกล้เคียงกับ “หลักสูตรท้องถิ่น” เพียงแต่สาระท้องถิ่นเป็นการนำรายละเอียดของข้อมูลสารสนเทศ รวมทั้งเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นในด้านต่างๆ ที่สถานศึกษากำหนดขึ้น เพื่อนำไปใช้ในจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเอง โดยสาระท้องถิ่นเหล่านี้ จะสอดคล้องกับแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้งนี้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกเขตจะต้องจัดทำกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นขึ้นมาเพื่อเป็นขอบข่ายของเนื้อหาให้สถานศึกษานำไปจัดทำสาระท้องถิ่นตามสภาพความพร้อมและความต้องการของสถานศึกษา

ส่วน หลักสูตรท้องถิ่น คือ หลักสูตรที่มีองค์ประกอบหลักสูตรครบถ้วน ชัดเจน ที่มุ่งให้ผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้เรียนรู้เนื้อหาเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนอาศัยอยู่ในด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม ประเพณี และวัฒนธรรม ตลอดจนอาชีพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในทางทฤษฎี และปฏิบัติ ในท้องถิ่น นอกห้องเรียน โดยผู้ร่วมสร้างหลักสูตรประกอบด้วยโรงเรียน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยทุกฝ่ายจะช่วยกันกำหนด และพัฒนาหลักสูตรขึ้นตามความเหมาะสมและความต้องการของคนผ่านการบริหารงานในรูปแบบคณะกรรมการโรงเรียน โดยหลักสูตรท้องถิ่นมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกรู้สึกพัฒนาท้องถิ่นที่อยู่ สามารถใช้ชีวิต ประกอบและพัฒนาอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้เป็น

สำคัญต่างจากสาระการเรียนรู้ โดยมองคัพระกอบ โครงสร้างไม่ครบถ้วนสมบูรณ์เหมือนกับหลักสูตรท้องถิ่น

ดังนั้น หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเสริมสร้างอัตลักษณ์อุบลราชธานี เป็นหลักสูตรท้องถิ่นระดับจังหวัดอุบลราชธานี ประกอบด้วยรายละเอียดของข้อมูลสารสนเทศ รวมทั้งเนื้อหาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นในด้านต่างๆ เช่น สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม ประวัติ ความเป็นมา ศาพเศรษฐกิจ สังคม การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญา ฯลฯ ที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเพื่อนำไปใช้จัดประสบการณ์ให้ผู้เรียน ได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นตนเอง

2.2.3 ปรัชญาการศึกษาในหลักสูตรแกนกลางและหลักสูตรท้องถิ่น

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามปรัชญาการศึกษาที่ผ่านมา เป็นการเรียนตามหลักสูตรที่มีเนื้อหาวิชาจากส่วนกลางเหมือนกันหมด แม้โรงเรียนส่วนใหญ่จะอยู่ในท้องถิ่นซึ่งมีสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ต่างกันไป ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น เกิดความรู้สึกแปลกแยกกับชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ครั้นจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน สอบเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา ไม่ได้ใช้ชีวิตในท้องถิ่นไม่ได้ ต้องอพยพเข้ามาเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรม จนเกิดปัญหาวิกฤติ เมื่อปี พ.ศ. 2540 ที่ผ่านมามีสมการที่จะต้องทบทวนปรัชญามโนทางการศึกษา หันมาบูรณาการความรู้เกี่ยวกับอัตลักษณ์ที่มีคุณค่าของชุมชนมากขึ้น ดังที่ สวัสดิ์ ทองทวี และคนอื่นๆ (2544 : 13) กล่าวว่า การที่หลักสูตรแกนกลางระดับชาติและหลักสูตรท้องถิ่น ที่คิดแปลงมาจากหลักสูตรแกนกลาง ไม่สามารถเป็นหลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น และที่สำคัญคือ ไม่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่นในระดับชาวบ้านได้ นั่นเป็นเนื่องจากความสัมพันธ์และความไม่เหมาะสมเกี่ยวกับแนวปรัชญาการศึกษาที่ใช้เป็นฐานในการสร้างหลักสูตรอีกด้วย นั่นคือ หลักสูตรแกนกลางระดับชาติ ใช้แนวปรัชญาการศึกษา อาทิ ปรัชญาพิพัฒน์นิยม ปรัชญาสารัตถนิยม หรือปรัชญาอัตถิภาวนิยม ซึ่งล้วนเป็นปรัชญาที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรสำหรับคนในสังคมเมืองและเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในระบบอุตสาหกรรมเป็นหลัก แต่หลักสูตรท้องถิ่นควรพัฒนาขึ้นจากปรัชญาการศึกษาสำหรับท้องถิ่นมากกว่า วิถีชีวิตของคนในชุมชนตามลักษณะวัฒนธรรมท้องถิ่นเท่านั้นที่สามารถเรียกได้ว่าเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นชีวิตที่มีคุณภาพอย่างแท้จริง ปรัชญาการศึกษาสำหรับท้องถิ่น มองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ธรรมชาติ คือ ถิ่นที่อยู่และแหล่งที่มาของชีวิตของคนในท้องถิ่นทุกคน

หลักสูตรท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่ผู้เรียนและครูร่วมกันสร้างขึ้นมาเพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากชีวิตจริง เรียนแล้วเกิด การเรียนรู้ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ด้วยการฝึกพื้นดินความสมดุลทางธรรมชาติให้กับคนในชนบท ถิ่นความผูกพันซึ่งกันและกันอย่างมั่นคงในอันที่จะสร้างความสมบูรณ์ให้กับถิ่นที่อยู่อาศัยของตน ผู้เรียนจะต้องหันมาให้ความสำคัญต่อวิถีชีวิตและเข้าใจกระบวนการทางวัฒนธรรมของชุมชนที่ผูกพันกันและกัน ทั้งยังต้องเรียนรู้ให้เข้าใจถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีบทบาทสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่นเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างกลมกลืน

การสร้างหลักสูตรแกนกลางที่ผ่านมา พบว่า ความคาดหวังของฝ่ายสร้างหลักสูตรจากส่วนกลางแตกต่างไปจากฝ่ายผู้ใช้หลักสูตร ดังกล่าวที่ว่า “ผู้สร้างไม่ได้ใช้ ผู้ใช้ไม่ได้สร้าง” ทำให้สิ่งที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ไม่เข้าถึงผู้รับ หรือนักเรียน จึงไม่อาจทำความเข้าใจและเชื่อมโยงสิ่งที่หลักสูตรกำหนดให้กับสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดจากครอบครัวและชุมชนได้ ผู้ใช้หลักสูตรเองก็มองไม่เห็นประโยชน์ ไม่สามารถรับรู้ถึงจุดหมายปลายทางของหลักสูตรได้ชัดเจน จึงเป็นเพียงการนำมาใช้แค่รูปแบบ แต่ไม่ได้รับคุณค่าของหลักสูตรมาใช้ด้วย ผลตามก็คือ สิ่งที่ถ่ายทอดให้กับผู้เรียน ไม่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้เข้าใจได้อย่างถ่องแท้ ฉะนั้น การสร้างหลักสูตรท้องถิ่น จึงเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้สร้างและผู้ใช้นักเรียนเข้าใจร่วมกัน

2.2.4 องค์ประกอบของหลักสูตรท้องถิ่น

ในความเข้าใจทั่วไป องค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึง ตัวหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตร โดยตัวหลักสูตร จะกล่าวถึงสาระสำคัญของหลักสูตรโดยตรง และเอกสารประกอบหลักสูตร เป็นเอกสารที่อธิบายเพิ่มเติมเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ของหลักสูตรเพื่อให้สามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้ ตัวหลักสูตร อย่างน้อยควรรูบทระกูลสำคัญ ดังนี้ (ฉันท ชาติทอง 2550 : 246-250)

1. เหตุผลหลักและหลักการของการจัดทำหลักสูตร เพื่อแสดงให้ผู้รู้ทราบว่าทำไมต้องจัดทำหลักสูตร และหลักการสำคัญของหลักสูตรเป็นอย่างไร

2. ความมุ่งหมายของหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมายทั่วไป หรือจุดหมายปลายทาง ที่มีลักษณะเป็นปรัชญาที่เน้นค่านิยมมากกว่าการปฏิบัติหรือการเรียนการสอน

3. สิ่งทีหลักสูตรกำหนดให้ผู้เรียน ได้แก่ เนื้อหาสาระหรือประสบการณ์ที่คาดหวังว่านำไปจัดให้ผู้เรียนแล้วจะทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมาย

4. แนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ ได้แก่ แนวทางหรือวิธีการที่จะนำหลักสูตรไปจัดการเรียนการสอน เช่น ขอบเขตการใช้ การบริหารหลักสูตร การส่งเสริมสนับสนุน บทบาทของผู้เกี่ยวข้อง เป็นต้น โดยสาระรายละเอียดอาจทำเป็นเอกสารประกอบหลักสูตร

5. การจัดประสบการณ์หรือการจัดการเรียนรู้การสอน ได้แก่ แนวทางวิธีการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับรูปแบบของการออกแบบหลักสูตรและเนื้อหาสาระที่กำหนด เป็นวิธีหรือยุทธศาสตร์ของการจัดการเรียนการสอนที่หลักสูตรนั้นหรือให้ความสำคัญเป็นพิเศษ

6. การวัดและประเมินผล ได้แก่ แนวทางหรือวิธีการที่จะใช้เป็นเครื่องมือสำหรับแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จตามจุดหมายของหลักสูตร เช่น การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ การประเมินหลักสูตร เป็นต้น

สำหรับหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการเสริมสร้างอุปนิสัย ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของตัวหลักสูตร ดังนี้ 1) สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร 2) หลักการของหลักสูตร 3) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 4) โครงสร้างของหลักสูตร 5) แนวการจัดการเรียนรู้ 6) แนวทางการใช้สื่อการเรียนการสอนและแหล่งการเรียนรู้ 7) แนวทางการวัดผลประเมินผล และ เอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ 1) คู่มือการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย คำอธิบายรายวิชา กำหนดหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และแนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร 2) เอกสารประกอบการเรียนรู้ ประกอบด้วย ใบความรู้ และใบงาน

2.2.5 การประเมินหลักสูตรท้องถิ่น

การประเมินหลักสูตรท้องถิ่น เป็นการแสวงหาข้อมูลสารสนเทศที่เพียงพอสำหรับการพิจารณาตัดสินคุณค่าหลักสูตร ซึ่ง มนันท์ ธาตุทอง (2550 : 248-250) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรท้องถิ่นเป็นการวัด (Measurement) การวิจัยประยุกต์ (Applied Research) การตรวจสอบความสอดคล้อง (Determining Congruence) การช่วยตัดสินใจ (Assist Decision Making) และเป็นการตัดสินคุณค่า (Determining of Value) โดยเป้าหมายของการประเมิน คือ 1) การผลลัพธ์จริง (Objectives-oriented) เป็นการศึกษาความสอดคล้องของผลที่กำกับวัตถุประสงค์ 2) เพื่อช่วยในการตัดสินใจ (Decision-oriented) โดยรวบรวมข้อมูลสารสนเทศสำหรับการตัดสินใจอย่างใดอย่างหนึ่ง และ 3) เพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Judgment-oriented) โดยมีจุดหมายของการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อหาข้อบกพร่อง และแนวทางการปรับปรุง แก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร เพื่อความสอดคล้องระหว่าง ผลการดำเนินงานกับจุดหมายของหลักสูตร และเพื่อตัดสินใจเพื่อว่าควรใช้หลักสูตรต่อไป หรือควรยกเลิกการใช้หลักสูตร

แนวทางการประเมินหลักสูตร มินกัวิชาการกล่าวไว้หลายแนวคิด ซึ่งผู้วิจัยสรุปได้ 2 แนวคิดหลัก คือ (สังต์ อุทรานนท์ 2532 : 246 ; วิชัย วงษ์ใหญ่ 2540 : 34-35 ; มนันท์ ธาตุทอง 2550 : 248-250)

1. การประเมินเชิงระบบ ที่เรียกว่า CIPP (The CIPP Model of Evaluation) ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้

1.1 การประเมินสภาพแวดล้อม (Context) หมายถึง สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นตัวการสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร ผลการประเมินจะทำให้ทราบทิศทาง และช่วยในการกำหนดจุดมุ่งหมาย สิ่งที่ต้องการประเมินได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2) โครงสร้าง หลักสูตร 3) สภาพแวดล้อมของชุมชน 4) สภาพแวดล้อมของโรงเรียน

1.2 การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input) หมายถึง การศึกษาองค์ประกอบจะนำไปสู่ระบบหรือกระบวนการพัฒนาหลักสูตร สิ่งที่ต้องการประเมิน ได้แก่ 1) บุคลากร เช่น ครู นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียน 2) เอกสาร เช่น เอกสารหลักสูตร 3) วัสดุอุปกรณ์ 4) งบประมาณ 5) เวลาและเทคนิควิธีการ

1.3 การประเมินกระบวนการ (Process) หมายถึง การประเมินปฏิบัติการต่าง ๆ ว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ ได้มากน้อยเพียงใด สิ่งที่ต้องการประเมิน ได้แก่ การจัดทำแผนการสอน กำหนดการสอน ตารางสอน บันทึกการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

1.4 การประเมินผลผลิต (Product) หมายถึง การประเมินผลลัพธ์ และผลกระทบของหลักสูตร ว่าได้ผลตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ การประเมินส่วนนี้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ทางสติปัญญา ร่างกาย และเจตคติได้เปลี่ยนแปลงไปตามความคาดหวังของหลักสูตรหรือไม่ประการใด โดยเปรียบเทียบกับผลก่อนที่จะได้รับการจัดการกระทำหรือกระบวนการนั่นเอง สิ่งที่ต้องการประเมิน ได้แก่ 1) พฤติกรรมของผู้เรียนในด้าน พุทธพิสัย จิตพิสัย และทักษะกระบวนการ 2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 3) การผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ และ 4) คุณลักษณะที่พึงประสงค์

2. การประเมินหลักสูตรจากขั้นตอนกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

2.1 ตรวจสอบเอกสารหลักสูตรก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร หลังจากจัดทำหลักสูตรเป็นเอกสารหลักสูตร เพื่อตรวจสอบสอดคล้องระหว่างหลักสูตรกับทฤษฎีความสอดคล้องขององค์ประกอบในหลักสูตร ความถูกต้องชัดเจนในการสื่อความ ความสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ด้วยการตรวจสอบเอกสารหลักสูตรโดยนักพัฒนาหลักสูตร และการตรวจสอบเอกสารโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถเกี่ยวกับหลักสูตร โดยอาจใช้การแสดงความคิดเห็นตามปกติ หรือใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi Technique) เข้าร่วมด้วยบางครั้งอาจใช้วิธีการประชุมสัมมนา โดยผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมพิจารณา

2.2 การทดลองใช้หลักสูตรกับกลุ่มตัวอย่าง อาจเป็นลักษณะ โครงการนำร่องเพื่อศึกษาขอบข่ายของหลักสูตร ความเหมาะสมเมื่อใช้กลุ่มตัวอย่างจริง

2.3 การประเมินจากการนำหลักสูตรไปใช้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อดูว่าหลักสูตรเมื่อนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้ผลเพียงใด บรรลุจุดประสงค์หรือไม่ มีข้อดีข้อเสียในวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้หรือไม่ เพื่อให้ได้หาทางปรับปรุงหลักสูตรหาพบสิ่งบกพร่อง ผลที่ได้จากการประเมินจะนำมาใช้ดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบางส่วนของหลักสูตรที่ยังไม่สมบูรณ์ ให้เป็นหลักสูตรที่สมบูรณ์ สามารถนำมาใช้ในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม สนองตอบปัญหาและสอดคล้องความต้องการท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2.4 การปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร เป็นการนำผลที่ได้จากการประเมินมาพิจารณาเพื่อดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบางส่วนของหลักสูตรที่ยังไม่สมบูรณ์ ให้เป็นหลักสูตรที่สมบูรณ์สามารถใช้ในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม สนองตอบปัญหาและสอดคล้องความต้องการท้องถิ่นอย่างแท้จริง

2.2.6 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น คือ การปรับโครงสร้างเนื้อหาเวลาเรียนกิจกรรมการเรียนรู้การสอน และเพิ่มรายละเอียดของมวลประสบการณ์ที่จัดให้กับผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท้องถิ่น ฉะนั้น กระบวนการพัฒนาหลักสูตร จึงเริ่มต้นจากการสร้างหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการปรับปรุงหลักสูตร ทั้งนี้ มีนักวิชาการที่ให้ความละเอียดไว้อย่างดีว่าหลายท่าน ดังนี้

Taba (1974 : 12) มีความเห็นว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นงานของความคิดที่มีลำดับและลำดับนั้น คือ

1. การวินิจฉัย ความต้องการ (Cyanosis of Need) สืบหาความต้องการและการและความจำเป็นต่างๆ ของ

สังคม

2. กำหนดจุดประสงค์ (Formulation of Need) ที่ชัดเจน และเข้าใจตรงกันตามสังคมต้องการ
3. การเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) ที่ต้องนำมาสอนให้สัมพันธ์ความต้องการและความจำเป็นของสังคม

4. จัดเนื้อหาสาระ (Organization of Content) จัดระเบียบ จัดลำดับแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระที่คัดเลือกไว้ในขั้นที่ 3

5. เลือกประสบการณ์เรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) ซึ่งจะนำมาเสริมเนื้อหาสาระให้สมบูรณ์

6. การจัดประสบการณ์เรียนรู้ (Organization of Learning Experiences)

7. การตัดสินใจว่ามีเนื้อหาสาระประสบการณ์อะไรที่จะต้องประเมินผลว่า ได้มีการเรียนรู้ตรงกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ เพียงใด และกำหนดด้วยว่าจะใช้วิธีการประเมินผลอย่างไร ที่จะช่วย

ในการประเมินผลได้บ้าง (Determination of what to Evaluate and the Ways and Means of doing It)

สตัต อุทรานนท์ (2532 : 314-316) ได้เสนอขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงาน ที่มีความสามารถและมีคามตั้งใจจริงในการปฏิบัติงาน
2. ศึกษาสภาพหรือข้อมูลพื้นฐาน โดยทวิวิจัย สัมภาษณ์ ประชุมและสัมมนาหรือวิธีการอื่นๆ
3. กำหนดจุดมุ่งหมายว่า จะทำการพัฒนา โดยการพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร หรือ สร้างหลักสูตรขึ้นมา
4. พิจารณาความเหมาะสมของหลักสูตรกลางกับสภาพท้องถิ่น
5. ดำเนินการเลือกเนื้อหาสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น

6. ดำเนินการใช้หลักสูตร

7. ประเมินผลการใช้หลักสูตร เพื่อช่วยให้ทราบว่าหลักสูตรที่จัดขึ้นมีความเหมาะสมหรือไม่

8. ปรับปรุงหลักสูตรให้มีความเหมาะสมต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549 ข : 11-12) ได้ให้แนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น ดังนี้

1. ดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการระดับสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยครู ผู้บริหาร ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน และผู้ทรงคุณวุฒิ ที่มีความรู้และประสบการณ์หลากหลาย เพื่อจะได้ร่วมกันพิจารณา จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา และสภาพของชุมชน ตามกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนดไว้

2. วิเคราะห์กรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนดไว้ เพื่อจะได้นำมาซึ่งขอบข่ายในการกำหนดรายละเอียดของเนื้อหาองค์ความรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของสถานศึกษา ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำหนดไว้

3. วิเคราะห์หลักสูตรสถานศึกษา เพื่อจะได้นำมาจุดเน้นหรือประเด็นที่สถานศึกษาให้ความสำคัญ และแนวทางการจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นว่าควรจะอยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ใด

ขั้นต่อไป เป็นรายชื่อพื้นฐาน หรือรายวิชาที่ต้องเรียนเพิ่มเติม และควรมีเนื้อหาที่น่าสนใจอย่างไร ตามที่หลักสูตรสถานศึกษากำหนดไว้

4. ศึกษา/วิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาและชุมชน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลจัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของสถานศึกษาให้สมบูรณ์

5. จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของสถานศึกษา ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และจัดทำเป็นช่วงชั้นหรือชั้นปีได้

การนำสาระการเรียนรู้สาระท้องถิ่นไปจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนนั้น สถานศึกษาหรือครูผู้สอนสามารถนำรายละเอียดสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปวางแผนจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ให้บรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ตามโครงสร้างหลักสูตรที่สถานศึกษากำหนด โดยครูผู้สอนสามารถดำเนินการได้หลายลักษณะ เช่น

1. จัดทำรายวิชาเพิ่มเติม โดยอาจปรับปรุงพัฒนารายวิชาที่มีอยู่เดิม หรือจัดทำเป็นรายวิชาใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ และระดับชั้นนั้นๆ

2. ปรับกิจกรรมการเรียนรู้การสอนหรือจัดกิจกรรมเสริมหรือบูรณาการ ในรายวิชาต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองตามมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้และระดับชั้นนั้นๆ ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ครูผู้สอนอาจเชิญวิทยากร/ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือพานักเรียนออกไปเรียนรู้สภาพจริงในท้องถิ่นก็จะทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

อนึ่ง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นนี้ ครูผู้สอนอาจพัฒนาสื่อ สิ่งพิมพ์ หรือจัดทำสื่อประกอบการเรียนรู้อื่นๆ ให้ผู้เรียนค้นคว้าหรือเรียนรู้ด้วยตนเองด้วยก็ได้ และเมื่อดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เสร็จแล้ว ครูผู้สอนควรประเมินคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ และประเมินสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของสถานศึกษา รวมทั้งปรับปรุงและพัฒนาแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมและเป็นปัจจุบันมากขึ้นอยู่เสมอ

นิคม ชมพุดลึง (2545 : 111-113) ได้กล่าวถึง กระบวนการและขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไว้ 20 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
2. ศึกษาหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางให้เข้าใจในส่วนที่มีเนื้อหาที่สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น
3. สำรวจข้อมูลทั่วไปของท้องถิ่น เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร
4. ศึกษาความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรของท้องถิ่น จากผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และกรรมการสถานศึกษา
5. กำหนดเรื่อง กลุ่มสาระวิชา ระดับชั้น ที่จะพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น
6. กำหนดรูปแบบหรือลักษณะการพัฒนาหลักสูตรว่าจะใช้รูปแบบใด
7. เขียนหลักสูตรฉบับร่าง
8. สร้างแบบประเมินหลักสูตรฉบับร่าง
9. ประเมินหลักสูตรฉบับร่าง โดยผู้ช่วยวิทยาด้านหลักสูตร ด้านเนื้อหา ด้านการวัดผลประเมินผล รวมทั้งผู้ทรงภูมิปัญญาในท้องถิ่นประเมินพร้อมทั้งคำแนะนำต่างๆ
10. ปรับปรุงหลักสูตรตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ แล้วจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม
11. จัดทำแผนการสอน ใบความรู้ ใบงาน สื่อประกอบการเรียนการสอน แบบวัดพฤติกรรม ระหว่างเรียน และแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
12. สร้างแบบประเมินแผนการสอน
13. ประเมินแผนการสอน โดยผู้เชี่ยวชาญประเมิน
14. ปรับปรุงแผนการสอนตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

15. ทดลองใช้หลักสูตรและแผนการสอนกับนักเรียนกลุ่มเล็ก
16. สร้างแบบประเมินผลการใช้หลักสูตรทั้งระบบ โดยประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านการผลิต

17. ประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยครูผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน
18. ปรับปรุงหลักสูตร แผนการสอน สื่อและเครื่องมือวัดผลประเมินผลให้สมบูรณ์และมีคุณภาพ
19. เผยแพร่หลักสูตร ให้ผู้เกี่ยวข้องทุกระดับทราบ
20. รายงานผลการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร

ไชยรัตน์ ปราณ (2545 : 2504-226) ได้การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นทางการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ 3 วิธี คือ การศึกษาเอกสาร การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นทางการศึกษาของท้องถิ่น ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ 3 วิธี การศึกษาเอกสาร การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น เป็นขั้นตอนที่นำเอาข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นทางการศึกษาของท้องถิ่น มาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR)

ขั้นตอนที่ 4 การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ เป็นขั้นตอนที่นำหลักสูตรที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้เชี่ยวชาญ แล้วนำไปทดลองใช้กับนักเรียนในสถานการณ์จริง ใช้การวิจัยแบบกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research)

ขั้นตอนที่ 5 การประเมินหลักสูตร การประเมินหลักสูตรแบ่งเป็น 2 ระยะ คือ การประเมินหลักสูตรระหว่างการทดลองใช้หลักสูตร (Formative Evaluation) และการประเมินหลักสูตรหลังการทดลองใช้หลักสูตร (Summative Evaluation)

2.3 แนวคิดเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3.1 ความหมายของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นฐานความรู้ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม ความสามารถในการแก้ไขปัญหา โดยใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการปรับตัว และดำรงชีพในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ โดยใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในปรับตัว และดำรงชีพในสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมที่ได้มีการพัฒนาสืบสานกันมา อันเป็นผลของการใช้สติปัญญาปรับตัวให้เข้ากับสภาพต่าง ๆ ในพื้นที่ที่กลุ่มชนเหล่านั้นดำรงถิ่นฐานอยู่ รวมทั้งได้รับการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ และสติปัญญาของชาวบ้าน รวมทั้งความรู้ที่สั่งสมมาแต่บรรพบุรุษ สืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ระหว่างการสืบทอดมีการปรับปรุง ประยุกต์และเปลี่ยนแปลง จนอาจเกิดเป็นความรู้ใหม่ ตามสภาพการณทางสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

ภูมิปัญญาเป็นความรู้ที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวบ้านในวิถีดั้งเดิมนั้น ชีวิตของชาวบ้าน ไม่ได้แบ่งแยกเป็นส่วนๆ หากแต่ทุกอย่างมีความสัมพันธ์กัน การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกันในชุมชน การปฏิบัติศาสนา พิธีกรรมและประเพณี

ความรู้เป็นคุณธรรม เมื่อผู้คนใช้ความรู้นั้นเพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง คนกับคน คนกับธรรมชาติและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ความสัมพันธ์ที่ดีเป็นความสัมพันธ์ที่ทุกคน ผู้ที่มีความสมดุล ที่เคารพกันและกัน ไม่ทำร้ายทำลายกัน ทำให้ทุกฝ่ายอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ชุมชนดั้งเดิมจึงมีกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน มีคนเผ่าคนแก่เป็นผู้นำ คอยให้คำแนะนำ ตักเตือน ตัดสิน และลงโทษหากมีการละเมิด ชาวบ้านเคารพธรรมชาติรอบตัว ดิน น้ำ ป่า เขา ข้าว แดง ส้ม ฝืน โลก และจักรวาล ชาวบ้านเคารพผู้หลักผู้ใหญ่ พ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ทั้งที่มีชีวิตอยู่และล่วงลับไปแล้ว

2.3.2 ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นความรู้เรื่องการทำมาหากิน เช่น การจับปลา การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การทอดผ้า ทอเสื่อ การสานตระกร้าและเครื่องใช้ด้วยไม้ ด้วยหวาย การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำเครื่องมือทางการเกษตร นอกจากนั้น ยังมีศิลปะดนตรี การฟ้อนรำ และการละเล่นต่างๆ การรักษาโรคด้วยวิธีต่างๆ เช่น การใช้ยาสมุนไพร การนวด เป็นต้น ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สืบทอด และถ่ายทอดมาให้เรา มีวิธีการหลายอย่างที่ทำให้ความรู้เหล่านี้เกิดประโยชน์แก่สังคมปัจจุบัน ตัวอย่าง การอนุรักษ์ เป็นการบำรุงรักษาสิ่งที่ดีงามไว้

2.3.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีมากมายหลายแขนง แต่มักจะถูกมองว่าสาหัสถึง คนบางกลุ่มจึงไม่ค่อยให้ความสำคัญและสืบสานกันมากนัก ส่วนใหญ่แล้วภูมิปัญญาท้องถิ่นมักสืบทอดบอกต่อกันเป็นการภายใน เช่น สูตรทำอาหาร หรือคำรับคำรต่างๆ ทำให้ไม่เป็นที่รับรู้กัน โดยทั่วไป อาจจำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10 ลักษณะได้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับความเชื่อและศาสนา – ภูมิปัญญาประเภทนี้จะมึลักษณะที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เนื่องจากมีพื้นฐานทางความเชื่อในศาสนาที่แตกต่างกัน สำหรับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยซึ่งเกี่ยวกับความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักนั้น ได้มีส่วนสร้างสรรค์สังคม โดยการผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมจนกลายเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรม – เนื่องจากประเพณีและพิธีกรรมเป็นสิ่งที่ดีงามที่คนในท้องถิ่นสร้างขึ้นมา โดยเฉพาะเป็นการเพิ่มขวัญและกำลังใจคนในสังคม ภูมิปัญญาประเภทนี้จึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมเป็นอย่างมากจึงจะเห็น ได้จากประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญในประเทศไทยที่เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแทบทั้งสิ้น

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับศิลปะพื้นบ้าน – เป็นการสร้างสรรค์งานศิลปะต่างๆ โดยการทำอาหารที่มียอมนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันหลังจากนั้นได้สืบทอดโดยการพัฒนาอย่างไม่ขาดสาย กลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าเฉพาะถิ่น

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับอาหารและผักพื้นบ้าน – นอกจากมนุษย์จะนำอาหารมาบริโภคเพื่อการอยู่รอดแล้ว มนุษย์ยังได้นำเทคนิคการถนอมอาหารและการปรุงอาหารมาใช้ เพื่อให้อาหารที่มีมากเกินไปกินความ ต้องการสามารถเก็บไว้บริโภคได้เป็นเวลานานซึ่งถือว่าเป็นภูมิปัญญาอีกประเภทหนึ่งที่สำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้นักพืชนบ้านชนิดต่างๆ มาบริโภคอีกด้วย

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นพื้นบ้าน – การละเล่นถือว่าเป็นการผ่อนคลายโดยเฉพาะในวัยเด็กซึ่งชอบความสนุกสนานเพลิดเพลิน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทยส่วนใหญ่จะใช้อุปกรณ์ในการละเล่นที่ประดิษฐ์มาจากธรรมชาติซึ่งแสดงให้เห็นวิถีชีวิตที่ผูกพันกับธรรมชาติและเรียนรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืน

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม - ประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่หลากหลาย ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์ของแต่ละภาคเราสามารถพบหลักฐานจากร่องรอยของศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏกระจายอยู่ทั่วไป เช่น สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม เป็นต้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงเทคนิค ความคิด ความเชื่อของบรรพบุรุษเป็นอย่างดี

7. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับเพลงพื้นบ้าน – ภูมิปัญญาประเภทนี้ส่วนมากแสดงออกถึงความรักในสถาน และยังเป็นลึกลับซ่อนเงื่อนสำหรับคนในสังคม ซึ่งมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไปตามโลกทัศน์ของคนในภาคต่างๆ

8. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรและตำรายาพื้นบ้าน – ภูมิปัญญาประเภทนี้เกิดจากการสังเคราะห์สมบัติของสมุนไพรในอดีตรักษาโรคให้กับคนรุ่นหลังถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างมาก เพราะถือว่าเป็นปัจจัยสี่ ซึ่งมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ หากได้รับการพัฒนาหรือส่งเสริมจะเป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมในอนาคตได้

9. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการประติมากรรม - เทคโนโลยีและสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนไทยในแต่ละภาคนั้นถือเป็นการประติมากรรมและหัตถกรรมชั้นเยี่ยม ซึ่งปัจจุบันไม่ได้รับความสนใจในการพัฒนาและส่งเสริมภูมิปัญญาประเภทนี้เท่าที่ควร หากมีการเรียนรู้และสืบทอดความดีเกี่ยวกับการประติมากรรมและหัตถกรรมให้แก่เยาวชน จะเป็นการรักษาภูมิปัญญาของบรรพชนไว้ได้อีกทางหนึ่ง

10. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ – เนื่องจากคนไทยมีอาชีพที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม โดยเฉพาะการทำนา ทำไร่ จึงทำให้เกิดภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงและพิธีกรรม ในการดำรงชีวิตเพื่อแก้ปัญหาหรืออ่อนแอเพื่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกและเพื่อเพิ่มผลิตผลทางการเกษตรจึงจะเห็นได้จากพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรทั่วทุกภูมิภาคของไทย

2.4 แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วม

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมีความหมายที่กว้างขวางหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

โคเฮนและอูปโฮฟ (Cohen and Uphoff. 1981 : 6) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับ 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและทำอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค องค์การสหประชาชาติ(United Nation.1981:5)และรีเดอร์ (Reeder. 1974 : 39) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วม ว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

นอกจากนี้ สุชาติา จักรพิสุทธิ์ (ออนไลน์. 2547) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วม จัดการศึกษา สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคม องค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิหน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้วัดตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็นสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจาก เป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการ โดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล
2. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม
3. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี
4. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความศรัทธา

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนเกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งเพื่อให้เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ในการที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึงวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมเพราะกลุ่มคนในชุมชนมีความแตกต่างกันในลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจและการได้รับข้อมูลข่าวสารทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น 5 ขั้นตอนคือ

- 1) การวิเคราะห์ - สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน
- 2) การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
- 3) การกำหนดกิจกรรม
- 4) การดำเนินงานกิจกรรม
- 5) การประเมินผลกิจกรรม

ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวกเท่านั้น

2.4.2 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิด ดังนี้

คูฟแมน (Koufmam. 1949 : 7) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในที่ถื่นนั้น มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนี้ ประยูร ศรีประสาธน์ (2542 : 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมได้ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้
3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของข่าวสาร

2.4.3 ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อการกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น ขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมี 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข
2. คัดเลือกกำหนดความต้องการ

3. ถ้ามีความสำคัญ
4. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
5. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
6. ดำเนินงานตามโครงการ และ/หรือ สนับสนุนการดำเนินงาน
7. ประเมินผล

2.4.4 รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

จากขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น บนพื้นฐานของการเข้ามามีส่วนร่วม ๒ รูปแบบ วัฒนธรรม (ออนไคน์, 2547) ได้เสนอความคิดเห็นผ่านบทความ “เล่ห์เหลี่ยมเศรษฐกิจสังคมไทย” สรุปการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่รัฐเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นการมองจากเบื้องบนหรือมาจากรัฐ ประชาชนเป็นผู้คอยรับนโยบายและปฏิบัติตาม

2. การมีส่วนร่วมที่เกิดจากความต้องการของประชาชนด้วยความสมัครใจโดยที่รัฐคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำหรือคอยอำนวยความสะดวกเท่านั้น

ทั้งนี้จากการที่กฎหมายได้กำหนดบทบาทของท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาในสารมาตรา 41 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ระบุไว้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น

ทั้งนี้ วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรทพิณิจ (2541 : 21-29) ได้นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ เกิดจากความสามารถและความต้องการของคนในชุมชน ที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน โดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยไม่จำกัดจำกัดของระยะเวลา สถานที่ เพศ และอายุ เป็นการเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยที่แท้จริง ชุมชนได้เข้ามามีบทบาทหลักในการจัดการศึกษา ทั้งนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวทางนี้ ต้องอาศัยองค์ประกอบ 3 อย่างที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร โดยมีกระบวนการดำเนินการ ดังนี้
 1. การวิเคราะห์ – สังเคราะห์ ปัญหาชุมชน
 2. หาทางออกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
 3. ดำเนินการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้แก้ไขปัญหามีอยู่
 4. ประเมินผลกิจกรรม

โดยการกำหนดเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนรู้ จะเริ่มจากจุดเล็กๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันแล้วขยายออกไปสู่เนื้อหาหรือกิจกรรมที่ซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทั้งหมด

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่สัมพันธ์ และสอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพชุมชน สนองความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น โดยบุคคลในท้องถิ่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและประเมินผล

3. รูปแบบการเชื่อมประสานการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะกับชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง มีองค์กรชุมชนเพื่อจัดการเรียนรู้ร่วมกัน มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ตามที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น นอกจากจะเป็นการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนา การจัดการเรียนการสอนแล้ว นอกจากจะเป็นการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังเข้าไปในลักษณะของการร่วมกันจัดการศึกษาให้แก่คนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนั้น ๆ ศักยภาพพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในระดับสูง

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้เรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีโรงเรียนบ้านหนองแปน ตำบลนาดี อำเภอนาเยี่ย จังหวัดอุบลราชธานี เป็นการศึกษาวิจัยโดยใช้ วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งมีรายละเอียดวิธีการดำเนินงานดังนี้

3.1 กระบวนการวิจัย หรือ กิจกรรมวิจัย

จากการทำงานของทีมนักวิจัยโครงการ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีโรงเรียนบ้านหนองแปน ตำบลนาดี อำเภอนาเยี่ย จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งหมด 12 กิจกรรม ในแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 เวทีประชาคมหมู่บ้าน เพื่อชี้แจงโครงการวิจัย จัดขึ้นที่ศาลาโรงเรียนบ้านหนองแปน เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2552 มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 69 คน ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอุบลราชธานี จำนวน 3 คน คณะครูโรงเรียนบ้านหนองแปน จำนวน 7 คน และนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 จำนวน 59 คน มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานกิจกรรม คือ เพื่อชี้แจงการทำงานวิจัยให้ชุมชน นักเรียน และผู้ที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ตลอดจนการแลกเปลี่ยนซักถาม เสนอแนะการทำงาน เพื่อวางแผนขั้นตอนของการดำเนินงาน มีกระบวนการดำเนินงานดังนี้ เป็คประชุม หัวหน้าทีมวิจัยได้แนะนำทีมวิจัย และแนะนำโครงการ พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนซักถาม เสนอแนะ ค้นหาอาสาสมัคร และสรุปผลจากการประชุม

ผลที่เกิดจากการดำเนินงานกิจกรรม คือ ผู้เข้าร่วมประชุมมีความสนใจที่หัวหน้าทีมวิจัยได้นำเสนอโครงการวิจัย และอยากให้การสำเร็จของโครงการได้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมายังลูกหลานรุ่นหลังต่อไป และผู้เข้าร่วมประชุมรู้สึกดีใจและภูมิใจที่ทางโรงเรียนมีโครงการที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาและแก้ปัญหา ทั้งนี้ ปัญหา/และอุปสรรคในการดำเนินงานกิจกรรม คือ ผู้เข้าร่วมประชุมมาร่วมประชุมมาช้ากว่าเวลาที่กำหนดไว้ ผู้เข้าร่วมวิจัยบางคนไม่เข้าใจขั้นตอนการทำงานวิจัย และกลัวว่าจะทำงานไม่ทันตามกำหนดเวลา ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงานกิจกรรมดังนี้ ในการทำกิจกรรมหรือปฏิบัติการประชุมแต่ละครั้งควรจัดกิจกรรมในช่วงที่ผู้ร่วมทีมวิจัยว่างจริงๆ เช่นช่วงเวลา 18.00 นาฬิกา เพราะเป็นเวลาที่ว่างจากการไปทำงาน หัวหน้าทีมวิจัยต้องอธิบายชี้แจงกับผู้ร่วมทีมวิจัยให้เข้าใจและควรแสดงความมั่นใจในการทำงานนี้ให้สำเร็จเพื่อเป็นกำลังใจให้กับทีมวิจัย

3.1.2 ประชุมทีมวิจัยเพื่อปรึกษาและร่วมวางแผนการจัดทำโครงการ เมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2552 จัดขึ้นที่ห้องประชุมโรงเรียนบ้านหนองแปน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 27 คน ประกอบด้วย คณะครูโรงเรียนบ้านหนองแปน จำนวน 7 คน ผู้วิจัย 8 คน และทีมอาสาสมัคร จำนวน 12 คน มีวัตถุประสงค์ในการทำกิจกรรมคือ เพื่อทำความเข้าใจการทำงานโครงการร่วมกัน เพื่อแบ่งบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และ

เพื่อทำปฏิทินการดำเนินงาน ขั้นตอนในการดำเนินการคือ ประชามติการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งบทบาทหน้าที่ วางแผนการดำเนินงาน โครงการ กำหนดตารางงาน และสรุปผลการประชุมร่วมกัน ผลที่เกิดจากการดำเนินงานกิจกรรมดังกล่าว คือ ผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้ความเข้าใจโครงการวิจัยมากขึ้น ได้ปฏิบัติการดำเนินงานโครงการร่วมกัน ทีมวิจัยและทีมอาสาสมัครนักวิจัยได้รู้จักบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ส่วนอุปสรรคและปัญหาการดำเนินงานกิจกรรม คือ สมาชิกเข้าร่วมประชุมส่วนมากมาช้ากว่าที่กำหนดไว้ ส่งผลให้การประชุมเริ่มช้า

3.1.3 **อบรมทีมวิจัยเรื่องการสร้างเครื่องมือเพื่อการรวบรวมข้อมูล** เมื่อวันที่ 20-21 เดือนมิถุนายน 2552 ที่ห้องประชุม โรงแรมไวท์ฟาร์ม อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วยทีมวิจัยของโครงการ 7 คน ทีมวิจัยโครงการต่างๆ จำนวน 11 โครงการ เจ้าหน้าที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 3 คน เจ้าหน้าที่มูลนิธิพิทักษ์ธรรมชาติเพื่อชีวิต จำนวน 2 คน และวิทยากรจำนวน 2 คน คือ คุณวิรัช พรหมสุพรรณ หัวหน้าโครงการวิจัยการสืบสานวัฒนธรรมในวรรณกรรม ธรรมัญญู ปัญัญญาชุมชนผู้สถานศึกษา ทัศนศึกษา โรงเรียนบ้านขัวไม้แก่น ต.หนองกินเพล อ.วารินชำราบ จ.อุบลราชธานี และคุณไสวัญนี้ พรหมสุพรรณ หัวหน้าโครงการวิจัย กระบวนการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน และชุมชน ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ด้านความมีระเบียบวินัยสำหรับเด็กและเยาวชน ทัศนศึกษาโรงเรียนบ้านนาดี กิ่งอำเภอโนนชัย จ.อุบลราชธานี วัดอุประสงศ์ในการอบรมคือ เพื่อให้ทีมวิจัยได้รู้จักเครื่องมือในการวิจัย และเพื่อให้ทีมวิจัยสามารถสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้ ขั้นตอนในการดำเนินการ ที่ประชุมได้กล่าวเปิดการประชุม บรรยายสร้างเครื่องมือและเก็บข้อมูลฝึกปฏิบัติการออกแบบเครื่องมือการเก็บข้อมูล บรรยายประสบการณ์การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แลกเปลี่ยนข้อเสนอแนะ และประเมินการจัดกิจกรรม

ผลการจัดกิจกรรม วันที่ 20 มิถุนายน 2552 คือ ได้รู้จักกับวิทยากรที่มาให้ความรู้เกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือและการเก็บข้อมูล ด้วยวิธีการต่างๆ ทำให้มีเครื่องมือช่วยเพิ่มมากขึ้นเพื่อที่จะแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันได้รู้ไปความรู้และตัวอย่างเครื่องมือ วิธีการรวบรวมข้อมูล จากทีมวิจัยที่สำเร็จ เช่น ทีมวิจัยบ้านผาชั้น ทีมผู้ประสานงาน คุณมัลยา คำแหง ได้ตอบคำถามเกี่ยวกับการถอดบทเรียนและหาข้อสำคัญ ทำให้ผู้วิจัยได้เข้าใจในการสร้างเครื่องมือมากขึ้น คำสำคัญของโครงการวิจัย กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีโรงเรียนบ้านหนองแปน ตำบลนาดี อำเภอโนนชัย จังหวัดอุบลราชธานี ได้คำว่า บทเรียน หลักสูตรท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม การจัดการเรียนการสอน องค์ประกอบของหลักสูตร กระบวนการทำหลักสูตร การมีส่วนร่วมขั้นตอนการทำหลักสูตร ความต้องการของนักเรียน และชุมชน เครื่องมือที่โครงการวิจัยต้องใช้ในการรวบรวมข้อมูลคือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสำรวจ ศึกษาเอกสาร ชักถาม สันทนาแบบสังเกตพฤติกรรมนักเรียน ทัศนศึกษา

วันที่ 21 กรกฎาคม 2552 มีการทบทวน ได้รับทราบในการดำเนินงานที่จะประสบผลสำเร็จ คือ การบริหารจัดการทีม เล่าประสบการณ์ โดยคุณอานวย วงศ์ละคร และคุณไสวัญนี้ พรหมสุพรรณ การกำหนดรูปแบบแนวทางการปฏิบัติการในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือนางอำเภอ ศรีลาเลิศ การ

ขับเคลื่อนขยายผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทั้งภายในและภายนอกชุมชน โดย นายธีรชาติ ปลาทอง การเขียนรายงานความก้าวหน้า และการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ โดย นายตระการ ทองเกลี้ยง ประกอบด้วย บทนำ บททวนเอกสารงานวิจัยที่ผ่านมา กระบวนการดำเนินการวิจัย บททวน และ ผลการดำเนินการวิจัย การประเมินผลอย่างมีส่วนร่วม

ผลที่ได้จากการดำเนินงานกิจกรรม คือ ผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้ความเข้าใจในการสร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูล ได้รู้และบอกวิธีการเก็บข้อมูล ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางการดำเนินการโครงการวิจัยและกลุ่ม และได้ทราบขั้นตอนต่างๆของการดำเนินงานการวิจัยแต่ละโครงการที่ผ่านมารุ่นที่ผู้ร่น้องอุปสรรคและปัญหา คือ เวลาลน้อยเกินไป ผู้เข้าร่วมประชุมตามไม่ทัน ผู้วิจัยบางคนยังไม่เข้าใจกระบวนการทำวิจัยเท่าที่ควร

3.1.4 ศึกษาและรวบรวมข้อมูล ระหว่างเดือนสิงหาคม 2552 - เดือนตุลาคม พ.ศ 2553 สถานที่โรงเรียนบ้านหนองแปน ผู้เข้าร่วมประกอบด้วย ทีมวิจัย 14 คน ทีมอาสาสมัคร 6 คน รวมทั้งหมด 20 คน มีวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม เพื่อศึกษาข้อมูลชุมชน และเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การเก็บข้อมูลร่วมกัน ขั้นตอนการดำเนินงาน มีการแบ่งหน้าที่การเก็บข้อมูลตามประเด็น ดังนี้ บริบทข้อมูล บทเรียนการจัดทำหลักสูตรที่ผ่านมา องค์ประกอบในการทำหลักสูตรท้องถิ่น และข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน

ผลที่ได้จากการดำเนินงาน ได้รู้ประวัติของบ้านหนองแปน หมู่ 9 บ้านนางาม หมู่ 11 ตำบลนาดี อำเภอโนนชัย จังหวัดอุบลราชธานี บริบททั่วไปของโรงเรียนบ้านหนองแปน ข้อมูลผู้ปกครอง ข้อมูลทรัพยากร ผลงานของโรงเรียนด้านต่างๆ ในการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนการนำหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน (พานบายศรี) และข้อมูลประชากรในชุมชน ข้อมูลอาชีพของประชากรในชุมชนและผลการสำรวจข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน การสำรวจข้อมูลชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ข้อมูลไม่ครบทุกครอบครัวเพราะไม่อยู่บ้าน เวลาว่างของผู้วิจัยและชุมชนไม่ตรงกัน ได้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่มากเท่าที่ควร บางครอบครัวไม่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูล

3.1.5 สรุปและวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อวันที่ 2-3 เดือน พฤศจิกายน 2553 สถานที่ โรงเรียนบ้านหนองแปน ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วย ทีมวิจัย 13 คน ทีมอาสาสมัคร 2 คน รวมทั้งหมด 15 คน มีวัตถุประสงค์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาทบทวน ตรวจสอบ ให้ครบถ้วนสมบูรณ์ และเพื่อทำความเข้าใจข้อมูลบทเรียน และปัญหาของการทำหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมครั้งนี้ เปิดการนำเสนอข้อมูลที่ได้มา เรียบเรียงข้อมูล พร้อมทั้งเพิ่มเติมตรวจสอบแก้ไขให้ถูกต้อง ทั้งนี้ในที่ประชุมได้ชี้แจงเพิ่มเติมเกี่ยวกับข้อมูลโรงเรียน ว่าที่คืนโรงเรียนได้มาจากการไปถอนที่ดินจากธนาคารแห่งหนึ่งในจังหวัดอุบลราชธานี จึงได้เป็นที่ดินสร้างโรงเรียนปัจจุบัน เสริมเสริมการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน

ผลที่ได้จากการดำเนินงานกิจกรรม คือ ได้ทบทวนข้อมูล ตรวจสอบ จนครบถ้วนและที่ประชุมเข้าใจข้อมูล บทเรียน และปัญหาในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน

3.1.6 การถอดบทเรียนหลักสูตรที่ผ่านมา (เป็นกิจกรรมที่จัดทำขึ้นเพิ่มเติมจากระยะที่ 1 เนื่องจากกิจกรรมที่จัดทำขึ้นในระยะที่ 1 นั้นยังได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 15 มกราคม 2554 ที่โรงเรียน

บ้านหนองแปน มีผู้เข้าร่วมดังนี้ ทีมวิจัย 16 คน ภูมิปัญญา 3 คน และ นักเรียน 4 คน รวมจำนวนทั้งหมด 23 คน วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม เพื่อให้ได้บทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแปนที่ผ่านมา ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรม แบ่งกลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม ตั้งประเด็นปัญหาเกี่ยวกับกรจัดทำหลักสูตรที่ผ่านมา เปรียบเทียบหลักสูตรการศึกษากับหลักสูตรท้องถิ่น พร้อมทั้งถอดผลการปฏิบัติการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น หลังจากถอดบทเรียนเสร็จแล้วผู้เข้าร่วมประชุมได้สรุปกิจกรรมการถอดบทเรียนร่วมกัน ว่าการถอดบทเรียนในครั้งนี้ประสบผลสำเร็จหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง และมีการแก้ไขปัญหายังไร

ผลการดำเนินงานกิจกรรม ทำให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตรที่ผ่านมา คือ ส่วนที่เหมือนกัน คือการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดจากผู้ชุมชน นำมาสอนนักเรียน ในโรงเรียน เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยภูมิปัญญาในท้องถิ่น สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เหตุผลในการทำหลักสูตรท้องถิ่น ด้านแนวคิดคือ เห็นว่าภูมิปัญญาในชุมชนมีคุณค่าควรได้รับการรักษาและการสืบทอดแก่คนรุ่นต่อไป มีความภาคภูมิใจร่วมกัน ประโยชน์แก่โรงเรียน และให้นักเรียนได้ร่วมกิจกรรม ด้านที่เป็นความรู้คือ เพื่อให้ข้อมูลที่หลากหลายและครบถ้วน วางแผนการดำเนินการร่วมกันและเป็นการเรียนรู้หลักสูตรให้เข้าใจยิ่งขึ้น ด้านที่เป็นทักษะ คือ การวางแผนดำเนินการร่วมกัน และอยากให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะ คิดเป็น ทำเป็น เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพได้ กิจกรรมที่ต้องทำ คือ สาระท้องถิ่น กำหนดขั้นตอนและวิธีการ การกำหนดตารางเรียน การเตรียมสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ นวัตกรรมภูมิปัญญา และเชิญมาสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน วัตถุประสงค์ในการปฏิบัติ ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีนักเรียนบางส่วนสนใจ มีความกระตือรือร้นในการเรียนเพราะได้ปฏิบัติจริง แต่บางส่วนไม่ให้ความสนใจ และนักเรียนมีผลงานระดับดี เห็นได้จากการนำนักเรียนไปแข่งขันนักเรียนที่เรียนสาระท้องถิ่นสามารถปฏิบัติกิจกรรมได้ทุกขั้นตอนและสามารถนำไปปรับใช้ในชุมชนได้ ปัญหาและอุปสรรคการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่ผ่านมา คือ นักเรียนบางส่วนไม่ให้ความสนใจและไม่ให้ความร่วมมือ นักเรียนที่ไม่เข้าร่วมส่วนมากเป็นนักเรียนชาย นักเรียนที่ปฏิบัติได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะไม่สะดวกต้องนั่ง ครูภูมิปัญญามีจำนวนมากแต่มีบางส่วนเท่านั้นที่จิตใจที่เสียสละถ้าหากว่านักเรียนตั้งใจและช่วยกันทำกิจกรรมก็ไม่ยากเท่าที่ควร

แนวทางการแก้ปัญหา โดย ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนร่วมมือกันในกระบวนการเรียนการสอน ส่งเสริมให้นักเรียนนำความรู้ไปใช้อย่างต่อเนื่องตามโอกาสที่เหมาะสม พร้อมกันให้ความสำคัญและให้โอกาสแก่ภูมิปัญญาในชุมชนให้ร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียนและในท้องถิ่น และจัดกิจกรรมเป็นกลุ่มและทุกคนมีส่วนร่วม ชื่นชม ภาคภูมิใจ ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง ตลอดจนส่งเสริมให้ผู้เรียนนำไปฝึกจนเกิดทักษะและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้

ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานกิจกรรม คือ ภูมิปัญญาบางคนไม่ว่างที่จะมาร่วมถอดบทเรียนเพราะมีธุระส่วนตัว คณะกรรมการศึกษาบางคนร่วมประชุม ไม่เต็มเวลาเนื่องจากติดธุระจำเป็นเร่งด่วน ผู้เข้าร่วมประชุมบางคนมีความกังวลว่าคะแนนวิจัยไม่ได้นอกจากมีความรู้น้อย จากปัญหาดังกล่าวที่ประชุมได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขคือ เพื่อให้การจัดกิจกรรมต่อไปประสบผลสำเร็จมากขึ้นคือ ในการจัดกิจกรรมแต่

คณะกรรมการกำหนด วัน เวลา ให้เหมาะสม โดยเฉพาะบุคคลสำคัญหรือภูมิปัญญาควรจะประสานวัน เวลา และผู้ประสานตัวชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมประชุมให้เห็นความสำคัญของกิจกรรม และให้มีความมั่นใจในการ ทำงานและให้กำลังใจทีมงานและผู้เกี่ยวข้อง

3.1.7 ค้นหาข้อมูลผู้ชุมชน จัดขึ้นเมื่อวันที่ 18 มกราคม 2554 ที่โรงเรียนบ้านหนองแปน มีผู้เข้าร่วม ครั้งนี้ ทีมวิจัย 14 คน ภูมิปัญญา 3 คน ชุมชนผู้ปกครอง 39 คน รวมทั้งหมด 57 คน มีวัตถุประสงค์การจัดกิจกรรม เพื่อให้รับรู้ข้อมูลชุมชน และ เพื่อให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น พร้อมทั้งมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วย ขั้นตอนและวิธีการ พิธีเปิด ซึ่งแจ้งการประชุม การ นำเสนอข้อมูล ประเด็นคำถามของทีมวิจัย ขั้นตอนตรวจสอบ สรุปข้อมูล ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไข

ผลการดำเนินงานกิจกรรม คือ ตัวแทนทีมวิจัยเสนอข้อมูลของชุมชนที่โครงการวิจัยได้ดำเนินการมา ตั้งแต่ต้นประกอบไปด้วย ประวัติชุมชน ประวัติโรงเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ภูมิปัญญาและเรื่อง การทำหลักสูตรที่ผ่านมายของโรงเรียนบ้านหนองแปน มีข้อคำถามและแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติม และได้มีภูมิ ปัญญาคนหนึ่งเพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติโรงเรียนว่า ก่อนที่จะมาสร้างเป็น โรงเรียนเคยสร้างโรงเรียน หลังเลิกๆ ใกล้เคียงแม่น้ำ มุงด้วยหญ้าคา ไม่มีใครสนใจที่จะไปเรียน ก็เลิกร้างไป เสริมแล้ว นายไพฑูรย์ สุขสะเกษ หัวหน้าโครงการ ได้นำข้อเสนอแนะจากการถอดบทเรียนมาเสนอให้ที่ประชุม ทราบว่า ในการจัดกิจกรรมแต่ครั้งควรกำหนด วัน เวลา ให้เหมาะสม โดยเฉพาะบุคคลสำคัญหรือภูมิ ปัญญาควรจะประสานวัน เวลา ผู้ประสานควรชี้แจงให้ผู้เข้าร่วมประชุมให้เห็นความสำคัญของกิจกรรม และให้มีความมั่นใจในการทำงานและให้กำลังใจทีมงานและผู้เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นชุมชน ผู้ปกครอง และ ภูมิปัญญา ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไข คือ โรงเรียนควรประสานงานกับคณะวิจัย และชุมชนเกี่ยวกับ วันประชุมในวันหยุดหรือวันที่ชุมชนว่างจากภารกิจส่วนตัว และ โรงเรียนอยู่ห่างจากชุมชนอาจจะใช้ศาลา กลางบ้านเป็นที่ประชุมในคราวต่อไป

3.1.8 กำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสม จัดขึ้นเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2554 ที่ โรงเรียนบ้านหนองแปน ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย ทีมวิจัย 15 คน ภูมิปัญญา 3 คน และชุมชน 39 คน วัตถุประสงค์ เพื่อกำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรที่เหมาะสม และ เพื่อร่วมกันคัดเลือกภูมิปัญญาที่ เหมาะสมกับการทำหลักสูตรท้องถิ่น ขั้นตอนการดำเนินงานกิจกรรมครั้งนี้ ซึ่งแจ้งการประชุมกำหนดแนวทางการจัดทำหลักสูตรที่เหมาะสม นำเสนอข้อมูล เรื่องบทเรียนการทำหลักสูตร ศักยภาพของโรงเรียน องค์ประกอบของหลักสูตร และผลวิเคราะห์ พร้อมทั้งเสนอความต้องการของชุมชน

ผลการดำเนินงานกิจกรรม ได้ประเด็นที่จะนำมาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จากการสำรวจโดยใช้แบบ สำรวจความต้องการของชุมชน ครู และนักเรียน คือ เรื่องพานบายศรี แนวทางการทำงานของชุมชน ร่วมกับโรงเรียนเพื่อจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นมีดังนี้ มีการอบรมสร้างหลักสูตรท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมจาก ทุกภาคส่วน เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองแปน จัดอบรมโดยเชิญวิทยากรจาก ภายนอก มาให้ความรู้และแนวทางการจัดทำหลักสูตรที่เหมาะสม

3.1.9 ศึกษาดูงาน จัดขึ้นเมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2554 ที่โรงเรียนบ้านคูเมือง(อ่อนอนุเคราะห์) ผู้ ร่วมศึกษาดูงานประกอบด้วย ทีมวิจัย 8 คน กรรมการสถานศึกษา 3 คน ชุมชน 1 คน ภูมิปัญญา 3 คน รวม

ทั้งหมด 14 คน มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางการทำงานมาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับพื้นที่ ขั้นตอนและวิธีการ ไปศึกษาดูงาน คือ ขึ้นเตรียมการ มีการปรึกษาหารือ เพื่อค้นหาพื้นที่ แบ่งบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ รวมทั้งมีการแบ่งบทบาทความรับผิดชอบในการเก็บข้อมูลในแต่ละประเด็น ขั้นตอนการดำเนินงานในวันที่ไปศึกษาดูงาน คือ กล่าวชี้แจงวัตถุประสงค์ของการมาดูงานของทีมนักวิจัยให้ทางโรงเรียนบ้านคูเมืองได้ทราบ ผู้อำนวยความสะดวกโรงเรียนบ้านคูเมือง คือ ผอ. โกวิท บุญเจือียว ได้กล่าวต้อนรับคณะทีมนักวิจัยจากโรงเรียนบ้านหนองแปน และได้กล่าวถึงสภาพทั่วไปของโรงเรียนให้ฟัง พร้อมทั้งได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน จากนั้นทีมนักวิจัยไปศึกษาประเด็นที่ได้รับมอบหมายจากคณะครูในโรงเรียนนักเรียน และภูมิปัญญา ได้ข้อสรุปจากการศึกษาดูงานดังนี้ ประเด็นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คือ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากต้องมาจากการศึกษาดูงานครั้งนี้ ประเด็นการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คือ การอนุรักษ์และสืบสานภูมิปัญญาสู่รุ่นลูกหลาน ภูมิปัญญาและชุมชนจึงมีความเห็นที่สอดคล้องกันในเรื่องการเรียนรู้ของนักเรียนในกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสอนหรือถ่ายทอดให้นักเรียนมีความรู้และทักษะสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ สิ่งที่สำคัญคือต้องยึดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตัวชีวิต และมาตรฐานการศึกษา ภูมิปัญญาในท้องถิ่นมีหลายอย่างเช่น งานใบตอง งานไม้ งานปูน งานเกษตร แต่ละงานนับว่าสำคัญมากในการทำ ซึ่งภูมิปัญญา ดังนี้ ทำพานบายศรี หมอพรหมณ์ สูตรขวัญ ทำขนมไทยจากใบตอง วัสดุหาป่าซึ่งมีมากมาย ประเด็นเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องเกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรและกระบวนการ ซึ่งประกอบด้วย การศึกษาเรื่องราวของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน จุดประสงค์ของโครงการวิจัย วางแผนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษาโดยศึกษาโครงสร้างหลักสูตร จัดหน่วยการเรียนรู้และเขียนแผนการจัดการเรียนรู้แจ้งภูมิปัญญาให้ทราบ จัดตารางเรียนแบบบูรณาการแบบมีส่วนร่วม จัดหาวัสดุอุปกรณ์ โดยคณะครู นักเรียน และชุมชน จัดการเรียนรู้ วัดผลและประเมินผล ปรับปรุงการเรียนการสอนที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ อย่างเหมาะสมกับสภาพที่แท้จริง ประเด็นเกี่ยวกับอุปสรรคและปัญหาของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คือ มีครูบางคนยังไม่เข้าใจวิธีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นบูรณาการแบบมีส่วนร่วมและคิดว่าเป็นการเพิ่มภาระงานวิธีแก้ไขคือ การอธิบายให้เข้าใจและสร้างความตระหนัก และให้กำลังใจ การถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาในบางครั้งนักเรียนไม่เข้าใจ วิธีแก้ไขคือ ชี้แจงให้นักเรียนฟังอีกครั้ง และใช้ภาษาถิ่นเป็นบางเวลา เพื่อสื่อความหมาย ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน เพื่อศึกษาแนวทางการมีส่วนร่วมของนักเรียนนักเรียนส่วนมากให้ความสนใจตรงกันว่า ได้รวมกิจกรรมการเรียนการสอนและนำความรู้จากภูมิปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ประเด็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น ปัญหาเรื่องเวลาและการไม่มาประชุมตามนัดหมาย เพราะภูมิปัญญาและชุมชนติดธุระกะทันหัน ทำให้การดำเนินการบางขั้นตอนต้องเลื่อนเวลาไป วิธีแก้ปัญหาคือให้ภูมิปัญญานั้นเวลาที่ว่างทางโรงเรียนจึงนัดหมายเวลา และ ปัญหาเกี่ยวกับการรายงาน ผู้วิจัยทำรายงานนี้ไม่ค่อยถูกขั้นตอนในการรายงานเพราะไม่เคยหรืออาจเกิดความรู้สึกสับสนในการเขียนขั้นตอนต่างๆ วิธีแก้ไขคือ การศึกษาเอกสาร หรือตัวอย่างมาประกอบการรายงาน แต่ละกิจกรรม และเมื่อเขียนรายงานเสร็จจึงต้องมีผู้ตรวจทานเพื่อความถูกต้องอีกครั้ง

3.1.10 กิจกรรมทดลองปฏิบัติการ มีทั้งหมด 7 กิจกรรมดังนี้

(1) ดำรงความสนใจและความต้องการของชุมชน โรงเรียน และนักเรียน โดยการใช้แบบสำรวจที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำหลักสูตรท้องถิ่นออกแบบร่วมกัน ในการออกแบบดังกล่าวได้ใช้ฐานข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลมาเป็นฐานข้อมูลในการออกแบบดังกล่าว กลุ่มเป้าหมายในการสำรวจทั้งหมด 98 คน แบ่งเป็น ชุมชน 30 คน นักเรียน 50 คน ครูในโรงเรียน 10 คน และครูภูมิปัญญา 8 คน ในการแจกแบบสำรวจดังกล่าวได้ใช้วิธีในการแจกดังนี้ ทีมวิทยนแบบสำรวจให้แก่นักเรียน ครูภูมิปัญญา ในส่วนของชุมชน ทีมวิจัยได้มอบให้นักเรียนนำไปให้พ่อแม่ และญาติผู้ใหญ่ที่รู้จัก และนำไปให้เองด้วย การเก็บแบบสำรวจกลับมา ให้นักเรียนนำแบบสำรวจที่ได้นำไปให้ผู้ปกครองญาติผู้ใหญ่กลับมาให้กับทีมวิจัย และทีมวิจัยไปเก็บเองบางส่วนด้วย แบบสำรวจที่ใช้สำรวจความสนใจเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

(2) ดำรงความสนใจและความต้องการของชุมชน โรงเรียน และนักเรียน โดยการใช้เวทีพูดคุยแสดงความคิดเห็น ร่วมทั้งการสนทนา ติดต่อสื่อสารระหว่างทีมวิจัย คณะกรรมการสถานศึกษา กับคนในชุมชนอยู่ประจำ เวทีแสดงความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องในการทำหลักสูตรท้องถิ่น (เป็นเวทีพูดคุยแสดงความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ) จัดขึ้น 1 ครั้ง มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 20 คน ผู้เข้าร่วมประชุม มีดังนี้ ชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา คณะครูในโรงเรียน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

(3) อบรมการสร้างหลักสูตร เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแม่ไก่เข้าใจถึงองค์ประกอบ วัตถุประสงค์ เป้าหมายของการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน โดยจัดอบรมการสร้างหลักสูตรขึ้นเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2554 ที่โรงเรียนบ้านหนองแม่ไก่ ผู้เข้าร่วมอบรมคือผู้บริหารโรงเรียน คณะครูในโรงเรียน และปราชญ์ชุมชน และคณะกรรมการสถานศึกษา รวมทั้งหมด 9 คน การจัดอบรมดังกล่าวได้เชิญวิทยากรที่ประสบการณ์ด้านการทำหลักสูตรท้องถิ่นมาก่อน คือ นายโสวัฒน์ พรหมสุพรรณ ศึกษาพิเศษฯ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเขต 4 จังหวัดอุบลราชธานี มาให้ความรู้เนื้อหา และกระบวนการจัดอบรมที่สำคัญ มีดังนี้ วิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้รูปแบบจากตัวอย่าง และอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งประกอบด้วย ความหมาย โครงสร้าง หลักสูตร ตารางเวลาเรียน จุดประสงค์ แผนการจัดการเรียนรู้ (กิจกรรม เนื้อหา การวัดผลประเมินผล และสื่อการเรียนรู้) หลังจากนั้นผู้เข้าร่วมอบรมก็ได้ถามข้อสงสัย พร้อมทั้งแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เข้าร่วมอบรมด้วยกัน ผลจากการอบรม ผู้เข้าร่วมอบรมได้แนวทางในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่น ปัญหา/แก้ไข เวลาในการอบรมน้อยเกินไป แต่ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมอบรมก็ได้แก้ไขโดยการศึกษาเอกสารหลักสูตรเพิ่มเติม ข้อเสนอแนะ การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น สิ่งสำคัญในการจัดทำคือ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คือ คณะครูในโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ปราชญ์ชุมชน และนักเรียนเป็นต้น ต้องมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรในทุกขั้นตอน

(4) ศึกษาหลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งเป็นหลักสูตรแกนกลางของจัดการเรียนรู้ให้เข้าใจ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมาย และตัวชี้วัดของหลักสูตร กระบวนการศึกษาหลักสูตรสถานศึกษา คัดเกล้า ผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการจัดทำหลักสูตร คือ ผู้บริหาร โรงเรียน คณะครู ในโรงเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ประชาชนชุมชนและนักเรียน ได้ร่วมกันศึกษาและทำความเข้าใจร่วมกัน โดยการศึกษาเอกสารหลักสูตรของโรงเรียน

(5) จัดทำหลักสูตรโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง โดยการประชุมผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น จัดขึ้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2554 มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 16 คน แบ่งเป็น ภูมิปัญญา 4 คน นักเรียน 4 คน ครู 6 คน และกรรมการสถานศึกษา 2 คน กระบวนการในการประชุมคือ ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ สอบถามความคิดเห็นจากการไปศึกษาดูงาน ร่วมกันศึกษาหลักสูตรสถานศึกษา หลังจากนั้นผู้เข้าร่วมประชุมช่วยกันระดมความคิดเห็นเรื่องโครงสร้าง และวัตถุประสงค์ของหลักสูตร พร้อมทั้งช่วยกันเขียนหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำพานบายศรี กำหนดโครงสร้างจุดประสงค์ เขียนแผนการสอน (เนื้อหาสาระนำมาสอน) กำหนดกิจกรรมการสอน กำหนดสื่อการสอน และวิธีการวัดผลประเมินผล นอกจากนี้ยังมีการเลือกครูภูมิปัญญาเข้ามาสอนร่วมกัน โดยให้ภูมิปัญญาสมัครใจเอง ทั้งนี้ครูภูมิปัญญาที่จะมาสอนมี 2 คน ที่เป็นหลัก (นางสมใจ สารปัญญา และนางแมลิบ วงษ์ลา) นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความสะดวกของภูมิปัญญาแต่ละคน ถ้าสะดวกมาสอนดีไปหาให้ทันที โดยให้ครูภูมิปัญญาหลัก 2 คนประสาน หรือจะชักชวนกันมาสอนเอง ลักษณะการสอนก็จะช่วยกันสอน

(6) ทดลองจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่ได้ร่วมกันกำหนด

หลังจากได้ให้หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทำพานบายศรีเรียบร้อยแล้ว ก็ได้ทดลองจัดการเรียนรู้ให้กับนักเรียนในช่วงชั้นที่ 1-2 คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ทั้งนี้ นักเรียนในช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 จะเน้นสอนเพื่อให้รู้เนื้อหาข้อมูลประโยชน์ของการทำพานบายศรีเท่านั้น ยังไม่ลงรายละเอียดถึงขั้นตอนการปฏิบัติ เพราะนักเรียนยังเด็กมาก และมีเวลาในการทดลองน้อย ในส่วนนักเรียนช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 นั้นทดลองจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรทั้งนี้เนื้อหาข้อมูล และการปฏิบัติด้วย เพื่อให้เด็กนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้การทดลองการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นไปตามแผนการจัดการสอนที่ได้วางเอาไว้ ทั้งในด้านเนื้อหาและกระบวนการ แต่ทั้งนี้ในส่วนของการระดมการนั้นมีการปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเพื่อให้เหมาะสมต่อการจัดการเรียนการสอนให้มากขึ้น

(7) สรุปและประเมินผลการทดลองการจัดการเรียนรู้ รวมทั้งได้พิจารณาปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมมากขึ้น การประเมินหลักสูตรแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ประเมินผลระหว่างเรียน และประเมินผลหลังการเรียน การประเมินผลระหว่างเรียน จะประเมินว่าขณะเรียนนักเรียนปฏิบัติกิจกรรม หรือร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนได้ตามกำหนดหรือไม่ ทั้งนี้ประเมินโดยการสังเกตพฤติกรรม การซักถาม ส่วนการประเมินหลังการเรียน จะประเมินในภาพรวมทั้งหมด คือ ประเมินเนื้อหา การจัดกิจกรรม ความสนใจของนักเรียน สื่อการเรียนการสอน ตลอดจนผลงานของนักเรียน วิธีที่ใช้ในการประเมิน คือ การสังเกตการทำกิจกรรม การซักถาม การตรวจผลงานทั้งหมดในภาพรวม ว่าผ่านเกณฑ์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และได้คะแนนระดับใด ทั้งนี้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการประเมินร่วมกันคือ ครูภูมิปัญญา ครูที่รับผิดชอบในโรงเรียน และ

นักเรียนด้วยกัน ในการประเมินดังกล่าว ครูภูมิปัญญา และครูในโรงเรียน ได้ร่วมกันออกแบบประเมินร่วมกัน

3.1.11 กิจกรรมสรุปผลการดำเนินงาน จัดขึ้นเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน 2554 ที่โรงเรียนบ้านหนองแปน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 12 คน แบ่งเป็นครู 7 คน และ ชุมชน 4 คน วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมเพื่อสรุปและวิเคราะห์ผลการวิจัย มีกระบวนการจัดกิจกรรมดังนี้ ประชานเปิดประชุม และสรุปข้อมูลทั้งหมดในที่ประชุมตั้งแต่การดำเนินโครงการระยะที่ 1-ระยะที่ 2 โดยการใช้โปรแกรมเสนอผลงาน(Power point) วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน พร้อมกันสรุปผลการวิจัย และร่วมกันจัดทำเอกสาร ผลการดำเนินงานกิจกรรม คือ ทิมวิจัยได้สรุปการดำเนินงานวิจัยร่วมกัน ได้สรุปถึงผลที่นักวิจัย โรงเรียน นักเรียน และชุมชน ได้รับจากการทำงานวิจัยร่วมกัน

3.1.12 เวทีการเสนอผลการวิจัยต่อโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดขึ้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2554 ที่โรงเรียนบ้านหนองแปน มีผู้เข้าร่วมทั้งหมด 136 คน ประกอบไปด้วยทิมวิจัย คณะครู นักเรียน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น คณะกรรมการสถานศึกษา และนักเรียนเป็นต้น วัตถุประสงค์การจัดกิจกรรมคือ เพื่อเสนอผลงานวิจัยให้ชุมชน หน่วยงานได้ทราบ และรับฟังข้อเสนอแนะ กระบวนการดำเนินงานคือ พิธีเปิดโดยประธาน นายไพฑูรย์ สุขสะเกษ หัวหน้าทิมวิจัย เสนอผลงานวิจัย โดยใช้เอกสาร และการจัดนิทรรศการ พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนซักถามร่วมกัน ผลการดำเนินกิจกรรม ผู้เข้าร่วมประชุมได้รับทราบผลการทำงานวิจัย และได้ให้ข้อเสนอแนะดังนี้ การจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนนั้นสิ่งที่สำคัญ คือ ต้องเน้นให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการจัดและการเรียนรู้ให้มากที่สุด ควรส่งเสริมให้ชุมชนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านอื่นๆ มาแสดงด้วยไม่ใช่ว่าเฉพาะนำเสนอผลงานด้านพาณิชยกรรมเท่านั้น เพราะจะเป็นการส่งเสริมภูมิปัญญาที่อยู่ในท้องถิ่นเช่นกัน และโรงเรียนควรเป็นหน่วยงานในการ ส่งเสริม พัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ในรูปแบบนี้(กระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่น) ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้น

3.2 ขอบเขตการวิจัย

3.2.1 ขอบเขตเนื้อหา ประกอบไปด้วยเนื้อหาดังนี้

(1.) บริบทชุมชนบ้านหนองแปนและบ้านนางาม ตำบลนาดี อำเภอนาดี จังหวัดอุบลราชธานี

(2.) บริบทของโรงเรียนบ้านหนองแปน ตำบลนาดี อำเภอนาดี จังหวัดอุบลราชธานี

(3.) บทบาทการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแปนที่ผ่านมา

(4.) ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านของชุมชน

(5.) ขั้นตอนและกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับ

ชุมชนและโรงเรียนบ้านหนองแปน

(6.) องค์ประกอบในกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่น

(7.) หลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนและโรงเรียนบ้านหนอง

แผนที่ได้จากการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัย

(8.) ผลการทดลองปฏิบัติการ หรือ ผลการจัดการเรียนรู้การสอนตามหลักสูตรที่ได้จากการ

(9.) สรุปผลการวิจัย

3.2.2 ขอบเขตพื้นที่เป้าหมาย ดังนี้

โรงเรียนบ้านหนองแปน ชุมชนบ้านหนองแปน หมู่ 9 ชุมชนบ้านนางาม หมู่ 11 ตำบลนาคี
อำเภอโนนชัย จังหวัดอุดรธานี

3.2.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย ดังนี้

- (1.) นักเรียนโรงเรียนบ้านหนองแปน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 57 คน
(2.) ชุมชนบ้านหนองแปน และชุมชนบ้านนางาม จำนวน 140 คน

รวม 197 คน

3.2.4 ขอบเขตระยะเวลาในการศึกษาวิจัย

1 ปี 6 เดือน (ตั้งแต่เดือนเมษายน 2552 – เดือนตุลาคม 2553)

3.3 นักวิจัย

1. นายไพฑูรย์	ศุภตะเกษ	หัวหน้าทีมวิจัย
2. นายสมศักดิ์	กุลวงศ์	ทีมวิจัย
3. นายบัวเรียน	สารแก้ว	ทีมวิจัย
4. นายบุญตา	ศักดิ์พงษ์	ทีมวิจัย
5. นายสำรอง	พรหมศรี	ทีมวิจัย
6. นายทองใบ	บุตรพรหม	ทีมวิจัย
7. นายผ่าน	สุจริต	ทีมวิจัย
8. นายอินทร์	ทองคำ	ผู้วิจัย
9. นางสุปียา	วงศ์ศิริ	ทีมวิจัย
10. นางอรุณี	วงศ์ศิริ	ทีมวิจัย
11. นางอิสสรียา	สดีมัน	ทีมวิจัย
12. นางพิสมัย	จิตจักร	ทีมวิจัย
13. นายอุปถัมภ์ ว	งศ์ศิริ	ทีมวิจัย
14. นายสรพสิทธิ์	พรมคอน	ทีมวิจัย
15. นายสมศรี	ดีแสน	ทีมวิจัย

การศึกษาวิจัย โครงการวิจัย กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านหนองแปน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กรณีโรงเรียนบ้านหนองแปน ตำบลนาดี อำเภอเนียะ จังหวัดอุบลราชธานี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้คือ วัตถุประสงค์ 1) เพื่อถอดบทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นผ่านมาของโรงเรียนบ้านหนองแปน นำไปสู่การปรับปรุง แก้ไข 2) เพื่อหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อจัดการเรียนการสอนกับโรงเรียนและชุมชน 3) เพื่อศึกษาองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมในกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่น 4) เพื่อศึกษาขั้นตอนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของคณาจารย์ และ 5) เพื่อศึกษาขั้นตอนและกระบวนการทำหลักสูตรท้องถิ่น ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับชุมชนและโรงเรียนบ้านหนองแปน

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนบ้านหนองแปน ชุมชนบ้านหนองแปน และบ้านนาดี ตำบลนาดี อำเภอเนียะ จังหวัดอุบลราชธานี (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งมีส่วนร่วมโดยการร่วมคิด ร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ทั้งนี้ร่วมทั้งงานวิจัยตั้งแต่ระยะแรกจนกระทั่งสิ้นสุดท้าย เริ่มตั้งแต่การวางแผนการทำงาน แบ่งบทบาทหน้าที่ การศึกษาข้อมูล ทดลองปฏิบัติการสอนหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนเอง จนได้ผลการศึกษาวิจัยดังนี้

4.1 บทบาทของชุมชนบ้านหนองแปน และบ้านนาดี

4.2 บทบาทของโรงเรียนบ้านหนองแปน

4.3 บทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแปนที่ผ่านมา

4.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปรัชญาชาวบ้านของชุมชน

4.5 ขั้นตอนและกระบวนการการทำหลักสูตรท้องถิ่นด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสม

4.6 ขั้นตอนและกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมและตรงกับความต้องการของเด็กนักเรียน

4.7 องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องและการมีส่วนร่วมในการทำหลักสูตร

4.1 บทบาทของชุมชนบ้านหนองแปน และบ้านนาดี

4.1.1 บทบาทชุมชนบ้านหนองแปน หมู่ 9 ตำบลนาดี อำเภอเนียะ จังหวัดอุบลราชธานี

(1) ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน

บ้านหนองแปน ตั้งอยู่หมู่ 9 ตำบลนาดี อำเภอเนียะ จังหวัดอุบลราชธานี ผู้เริ่มก่อตั้งเป็นหมู่บ้านคือ คุณพ่อวิชัย จุลลาลัย ปัจจุบันท่านอายุได้ 73 ปี เดิมเป็นคนมาจากบ้านดงบัง ตำบลคอนมตแดง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งในขณะนั้นดินแดนแถบนี้เป็นถิ่นที่อุดมสมบูรณ์จึงได้ย้ายมาอยู่เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยได้ย้ายมาเมื่อปี พ.ศ. 2500 เริ่มแรกย้ายมาอยู่ 2 ครอบครัว คือ ครอบครัวของ

คุณพ่อใหญ่มา ศรีชมภู และคุณพ่อวิชัย จุลดาเลีย ในปี พ.ศ. 2501 ได้เป็นลูกบ้านของบ้านนาตู้ หมู่ 6 ตำบลนาเยี่ย อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2504 มีลูกบ้านมาอยู่ร่วมกันอีก 5 ครอบครัว พ.ศ. 2506 มีชายมาอีก 3 ครอบครัว ซึ่งเป็นคนมาจากอำเภอพิบูลมังสาหาร รวมกันทั้งหมด 15 ครอบครัว อยู่ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2507 นายจันทร์ มาละวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านนาตู้ หมู่ 6 ได้แต่งตั้งคุณพ่อวิชัย จุลดาเลีย เป็นผู้ดูแลบ้านของบ้าน แทนตน

ปี พ.ศ. 2520 มีประชากรมาอยู่เพิ่มเติมประมาณ 50 ครอบครัว นายจันทร์ มาละวงศ์ ผู้ใหญ่บ้านนาตู้ จึงได้แยกหมู่บ้านให้เป็นหมู่บ้านหนองแปน ได้แต่งตั้งให้นายวิชัย จุลดาเลียเป็นผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 13 ตำบลนาเยี่ย อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี มีสำนักสงฆ์และมีพระภิกษุประจำสำนักสงฆ์ จำนวน 2 รูป ซึ่งเป็นที่พักพิงใจของประชาชนชาวบ้านหนองแปนในขณะนั้น และต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2524 ได้สร้างบูรณะสำนักสงฆ์ เป็นศาลาการเปรียญแทน ปัจจุบันยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็นวัดซึ่งอยู่ในระหว่างขอใบตราตั้ง โดยตั้งชื่อวัดเป็น วัดไชยนาราม (วัดหนองแปนใน)

อยู่ต่อมาเมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2528 ได้แยกจากตำบลนาเยี่ย มาเป็นตำบลนาดี และนับมาอีกประมาณ 4-5 ปี (ประมาณ ปี พ.ศ. 2533) บ้านหนองแปนได้เปลี่ยนมาเป็น บ้านหนองแปน หมู่ที่ 9 ตำบลนาดี อำเภอนาเยี่ย จังหวัดอุบลราชธานี ปี พ.ศ. 2540 พ่อใหญ่วิชัย จุลดาเลีย ได้เกษียณอายุ และมีผู้ใหญ่บ้านอ่อนตา คงแก้วเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้านอยู่ 2 ปี ก็ไปสมัครเป็นกำนันตำบลนาดี ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3 คือ นายไพบูลย์ วงศ์ลา ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 4 คือ นายสวัสดิ์ ห่องคำ ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 5 คือ นายวิชา คงแก้ว ผู้ใหญ่บ้านคนที่ 6 คือ นายสมศักดิ์ กุลวงศ์ ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

ปัจจุบันบ้านหนองแปนมีประชากรทั้งหมด 140 ครอบครัว 660 คน คนในชุมชนบ้านหนองแปนตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้าน จนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก คือ ทำนา ทำไร่ป่อ เป็นต้น รองลงมาคือ อาชีพค้าขาย และรับจ้างทั่วไป ... (การค้าขายในสมัยก่อนนั้นจะค้าสิ่งของสินค้าไปขาย โดยใช้เกวียนลำเลียงไปทางบ้านคำโพธิ์ (ปัจจุบัน ตำบลท่าช้าง อำเภอสว่างวีระวงศ์) ซึ่งมีระยะทาง 5 กิโลเมตร นำไปขายที่อำเภอวารินชำราบ) ปัจจุบันรายได้ของคนในชุมชนอยู่ที่ประมาณเดือนละ 2,000 – 4,500 บาท ต่อครัวเรือน (24,000-54,000 ต่อครัวเรือน ต่อปี)

การรักษาวินยาบาลในสมัยอดีตจะใช้ยาสมุนไพรพื้นบ้านเป็นหลัก การคลอดลูกก็ใช้หมอด้ายและนำสมุนไพรในการบำรุงและรักษาแผล ยกเว้นถ้าเจ็บป่วยหนักจึงจะนำคนป่วยไปรักษาที่โรงพยาบาล สรรพสิทธิประสงค์ จังหวัดอุบลราชธานี

(2) สภาพภูมิศาสตร์ สภาพภูมิศาสตร์ของชุมชนบ้านหนองแปน มีลักษณะเป็นที่ราบ ลุ่มๆตอๆ (ซึ่งมีทั้งที่ราบลุ่ม และที่ตอ) มีแม่น้ำไหลผ่านด้านตะวันออกของชุมชนคือลำน้ำโคม ซึ่งเป็นศูนย์รวมของแหล่งทำมาหากินของคนในชุมชน

(3) ประชากร ประชากรในชุมชนบ้านหนองแปนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง ช่วยกันทำนุบำรุงศาสนา และยังสืบทอดภูมิปัญญา

ท้องถิ่น เช่น งานจักรสานเครื่องม้อจับปลา ดักสัตว์ที่นำมาใช้เป็นอาหาร เช่น ชื่อง ไช้ แงบ แห สวิง และ ตูบ เป็นต้น

4.1.2 บริบทชุมชนบ้านนางาม หมู่ 11 ตำบลนาดี อำเภอนายเยย จังหวัดอุบลราชธานี

(1) ประวัติและความเป็นมาของชุมชน

มีครอบครัวคือนายมาก คงตางาม บ้านเดิมอยู่บ้านดงบัง ตำบลดงมดแดง อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี อาชีพเกษตรกร ทำไร่ทำนา บ้านเดิมทำนาไม่ได้ผล สาเหตุจากภัยธรรมชาติน้ำท่วมแทบทุกปี เนื่องจากที่ทำกินใกล้กับแม่น้ำมูลและแม่น้ำเซ ทำให้ครอบครัวของนายมากยกจากลงทุกปี เลียหาทางเปลี่ยนที่ทำกิน และได้ยินข่าวว่าที่ทำกินในตำบลนายเยย มีที่ดินราคาถูกพอจะซื้อเพื่อทำกิน ได้จึงตัดสินใจมาซื้อที่ ตำบลนายเยย เมื่อปี พ.ศ. 2502 นายมากได้ซื้อที่จากนายหนูสิน(ไม่ทราบนามสกุล) เนื้อที่จำนวน 100 ไร่ ในราคา 3,000 บาท ในสมัยนั้นป่าไม้ยังอุดมสมบูรณ์ พืชผักตามธรรมชาติมีมากซึ่งเกิดขึ้นตามฤดูกาล เช่นหน่อไม้ไผ่ป่า ผักหนามป่า ข่าป่า เห็ดต่างๆ สัตว์ป่าก็มีหลายชนิด เช่น ไก่ป่า หมูป่า กระต่าย เต่า กระรอก กระแต หาลาตามลำห้วยยาง และยังมีหลายชนิดไม่สามารถบรรยายให้หมดได้ ด้วยความขยันขันแข็งของนายมาก ทำนาปีแรกใช้จอบขุดอย่างเดียว เพราะใช้ควายไถนาไม่ได้ เพราะมีรากไม้ และรากหญ้ามาก ทำนาได้ 2 ไร่เศษๆ ได้ผลผลิตพอเลี้ยงครอบครัว ปีที่ 2 ปีที่ 3 ได้ผลผลิตมากขึ้นพอเลี้ยงครอบครัว และขาย ในช่วงนั้นเมื่อทำนาเสร็จแล้วต้องกลับไปบ้านเดิม อยู่ที่นี่ไม่ได้ เพราะมีขโมย และโจร ชุกชุม ลักลอบ วิว หนี้แล้วถึงมีไฟฟ้า เกิดจากนายพรมผาป่า ลำสัตว์ของคนแถบนี้ ในสมัยนั้นผู้คนไม่นิยมทำนามากนัก นิยมแต่เข้าป่า ลำสัตว์เป็นประจำ ต่อมาญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงของนายมากเห็นว่าผู้ที่ทำกิน พอเหลือให้ซื้อเพื่อทำมาหากิน ได้ก็เลยติดตามมาหลายครอบครัว เช่นมาจาก บ้านดงบัง บ้านคำโพธิ์ บ้านโลกทอง ตอนนี้สัตว์เหลือน้อยไม่พอที่จะให้ล่า จึงมีก๊วย กี่เลยมาสนใจทำนาทำไร่ โดยการบุกเบิกถางป่าเพื่อทำเป็นไร่สวน และที่นา อยู่กันตามไร่นา และไปมาหาสู่กันคุ้นเคยกันเคารพซึ่งกันและกัน โจรขโมยก็ลดน้อยลง ค่อยๆหมดไป โดยประมาณปี พ.ศ. 2515 ก็ได้รวมแรงร่วมใจกันสร้างวัดป่าห้วยยางจะได้เป็นที่ทำบุญถวายเป็นกุศล และเป็นการสร้างบ้านที่อยู่อาศัย เอาแรงกันในการทำนา เช่นทำคันนา (ป่านคันนา) ทำเหมืองฝายกันน้ำไว้ใช้ในหน้าแล้ง ทุกอย่างช่วยกันทำเพื่อความอยู่รอด

ตั้งแต่ปี 2515- 2519 ไม่ได้อยู่ในการปกครองของใคร ปกครองกันเอง อยู่แบบพี่แบบน้อง พอปี 2520 นายวิชัย จุลดาเลีย ได้รับการเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ชุมชนางามจึงพากันย้ายสำนักงานทะเบียนบ้านจากบ้านเดิมมาอยู่ในการปกครองของผู้ใหญ่บ้านวิชัย จุลดาเลีย จนจากบ้านน้อยนางามไปหนองแปนเป็นทางเกวียน เวลามีการประชุมราษฎร เดินทางไปประชุมก็ไม่สะดวกไม่ได้รับข่าวสารของทางราชการ ผู้ใหญ่บ้านวิชัย จึงแต่งตั้ง นายทน สันสุวรรณ ชุมบ้านน้อยนางามเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านเพื่อรับข่าวสารจากผู้ใหญ่บ้าน นำข่าวมาประชุมกับบ้านน้อยนางามจึงได้รับทราบข่าวสารของทางราชการ นายทน สันสุวรรณ ได้เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหลายปี

ต่อมาวันที่ 15 กันยายน 2537 ผู้ใหญ่บ้านวิชัยได้แต่งตั้งนายสมศรี ศีแสน เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านแทนนายทน สันสุวรรณ จนถึงปี พ.ศ. 2542 ได้ขอแยกหมู่บ้านจากหมู่ 9 (บ้านหนองแปน) เป็น

บ้านนางาม หมู่ 11 ตำบลนาดี เมื่อวันที่ 14 กันยายน 2542 เป็นผู้ใหญ่บ้านนางามเป็นคนแรก มี 90 ครอบครัว มีประชากร 450 คน

เมื่อหมดวาระการเป็นผู้ใหญ่บ้าน วันที่ 13 กันยายน 2547 ได้เลือกตั้งผู้ใหญ่อีกคนหนึ่งแทนตำแหน่งว่าง ผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 ของบ้านนางามคือ นางทองศรี พรหมศรี ซึ่งหมดวาระ เมื่อ 28 กันยายน 2552 นายสมศรี ตีแสน ลงสมัครเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนาดี (อบต.) ซึ่งครบวาระเมื่อ วันที่ 31 กรกฎาคม 2552 ที่แล้วมา

(2) สภาพภูมิศาสตร์ เป็นที่ราบ ตุ่มๆ ดอนๆ (มีทั้งที่ลุ่มและที่ดอน) มีแม่น้ำไหลผ่านด้านตะวันออกของชุมชนคือลำน้ำโคม ซึ่งเป็นศูนย์รวมของแหล่งทำมาหากินของชุมชน

(3) สภาพเศรษฐกิจ รายได้ของชุมชนส่วนมากได้จากการเกษตร และรับจ้างทั่วไป

(4) ประชากร ส่วนมากนับถือศาสนาพุทธ ประชากรยังปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามสืบต่อกันมา ช่วยกันทำนุบำรุงศาสนา

(5) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนนำความรู้ที่เป็นทักษะในการดำเนินชีวิต เป็นงานจักรสานต่างๆ เช่นเครื่องจอบปลา กระดัง กระบุง ช่อง การทำพานบายศรี และ อาหาร เช่น ห่อข้าวต้มมัด เป็นต้น

4.2 บริบทของโรงเรียนบ้านหนองแปน

4.2.1 ประวัติความเป็นมาโรงเรียนบ้านหนองแปน

โรงเรียนบ้านหนองแปน ตั้งอยู่หมู่ที่ 9 ตำบลนาดี อำเภอหนองบัว จังหวัดอุบลราชธานี สถานที่โรงเรียนแห่งนี้ตั้งขึ้น โดยชาวบ้านได้สละทรัพย์เพื่อซื้อที่ดินจำนวน 24 ไร่ 3 งาน 42 ตารางวา เพื่อเป็นที่ตั้งของโรงเรียน ซึ่งในปี พ.ศ. 2526 ได้ก่อสร้างเป็นอาคารเรียนชั่วคราว หลังคามุงแฝก ในวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 ได้ประกอบพิธีเปิดเรียนครั้งแรก โดยมี นายสุนทร หงษา หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอเดชอุดม เป็นประธานในพิธีเปิด และมีคำสั่งแต่งตั้ง นายไพโรจน์ แก้วมณี ตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านนาดี รักษาการในตำแหน่งผู้บริหารโรงเรียน เปิดทำการสอนครั้งแรกตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-4 มีจำนวนนักเรียน 12 คน ซึ่งเป็นนักเรียนในหมู่บ้านตั้งแต่โรงเรียน เมื่อปี พ.ศ. 2527 นายสังข์ทอง แสงสว่าง ตำแหน่ง อาจารย์โรงเรียนบ้านนาดี เดินทางมาช่วยราชการ ทำการสอนนักเรียนในเขตบริการจากตำบลต่างๆ ดังนี้ บ้านหนองแปน ตำบลแกแดด บ้านหนองลิบมา ตำบลเวียงและตำบลบ้านนางาม

เมื่อ พ.ศ. 2528 โรงเรียนได้รับอนุมัติให้เป็นโรงเรียนนอกเขตอยู่อย่างเป็นทางการ สามารถบริการเด็กนักเรียนในเขตบริการได้เป็นอย่างดี มีนายไพโรจน์ แก้วมณี ดำรงตำแหน่งอาจารย์และการพัฒนาเรื่อยมาเป็นลำดับ เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2538 นายไพโรจน์ แก้วมณี ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านขี้เหล็ก และนายวรสิทธิ์ ทางทอง ได้เดินทางมารับตำแหน่ง อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านหนองแปนแทน

ในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ. 2538 ทางราชการได้แต่งตั้งให้ นายวรสิทธิ์ ทางทอง ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองแปน และวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2546 นายวรสิทธิ์ ทางทอง ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านนาเจริญ อำเภอเดชอุดม จังหวัดอุบลราชธานี และนายอุดม พิณ

ทอง ผู้อำนวยการโรงเรียนนิคม 5 อำเภอสิริธร จังหวัดอุบลราชธานี มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนในวันที่ 10 พฤศจิกายน 2553 นายอุดม พิณทอง ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนโรงเรียนบ้านคอนสาย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานีเขต 4 และในวันที่ 3 ธันวาคม 2553 ได้มีนายไพฑูรย์ สุขสะเกษ มาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนแทน จนถึงปัจจุบัน

ปัจจุบัน โรงเรียนบ้านหนองแปน มีข้าราชการครู สายผู้บริหาร จำนวน 1 คน ครูสายผู้สอนจำนวน 7 คน พนักงานราชการ จำนวน 1 คน ช่างครัวชั้น 3 จำนวน 1 คน รวมมีบุคลากรจำนวนทั้งสิ้น 10 คน จำนวนนักเรียนชาย 71 คน นักเรียนหญิง 53 คน รวมทั้งสิ้น 124 คน ทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้บริหารโรงเรียน คือ นายไพฑูรย์ สุขสะเกษ ประธานโรงเรียน คือ คุณธรรมนำความรู้ คำขวัญโรงเรียน คือ มีวินัย ใฝ่ศึกษา กีฬาเด่น เน้นคุณธรรม นำพัฒนาชุมชน และสีประจำโรงเรียน คือ น้ำเงิน - เหลือง ซึ่งหมายถึง ธรรมชาติความเจริญมาสู่ชีวิต

4.2.2 ศักยภาพของโรงเรียนในปัจจุบัน

(1) ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน และบุคลากร

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนนักเรียน ห้องเรียน และครู (ทุกคนที่สอน)

ชั้น	จำนวนนักเรียน			จำนวน	ครู	
	เพศชาย	เพศหญิง	รวม		ประจำการ	อัตราจ้าง
อนุบาล 1	4	6	10	1	ครูประจำการ	
อนุบาล 2	10	3	13	1		
ประถมศึกษาปีที่ 1	9	2	11	1		
ประถมศึกษาปีที่ 2	10	3	13	1		
ประถมศึกษาปีที่ 3	11	11	22	1		
ประถมศึกษาปีที่ 4	7	10	17	1		
ประถมศึกษาปีที่ 5	10	7	17	1		
ประถมศึกษาปีที่ 6	13	11	24	1		
รวม	74	53	127	8		

จากตารางสามารถสรุปได้ดังนี้

1. จำนวนนักเรียนทั้งหมดทุกชั้นเรียนมี 127 คน จำนวนห้องเรียนทั้งหมดมี 8 ห้อง
2. จำนวนนักเรียนเฉลี่ยต่อห้อง 18 คน
3. ส่วนใหญ่ (มากกว่าร้อยละ 75) นับถือศาสนาพุทธ
4. ร้อยละของนักเรียนที่อยู่ในเขตพื้นที่บริการของสถานศึกษา 99 เปอร์เซ็นต์
5. ร้อยละของนักเรียนที่มีน้ำหนัก ส่วนสูง ตามเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย 75 เปอร์เซ็นต์
6. ร้อยละของนักเรียนที่จบหลักสูตรและเรียนต่อ 100 เปอร์เซ็นต์

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนนักเรียนจำแนกตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแต่ละกลุ่ม/รายวิชา ปีการศึกษา 2551

กลุ่ม/รายวิชา	จำนวนนักเรียน ชั้น ป.3 จำแนกตาม ระดับผลการเรียน (นักเรียน 17 คน)			จำนวนนักเรียน ชั้น ป.6 จำแนกตาม ระดับผลการเรียน (นักเรียน 21 คน)		
	3	3.5	4	3	3.5	4
ภาษาไทย	2	4	0	5	4	5
คณิตศาสตร์	3	2	0	8	3	1
วิทยาศาสตร์	6	0	0	10	2	3
สังคมศึกษา ฯ	7	0	0	2	7	5
สุขศึกษาและพลศึกษา	8	0	0	1	4	16
ศิลปะ	5	0	0	0	8	13
การงานอาชีพและเทคโนโลยี	11	6	0	3	8	10
ภาษาต่างประเทศ	0	0	0	3	0	0

ตารางที่ 3 แสดงผลการสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (NT/O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ประถมศึกษา
ปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2551

กลุ่มสาระ	ระดับชั้น ป.3(ร้อยละ)	ระดับชั้น ป.6(ร้อยละ)	หมายเหตุ
ภาษาไทย	39.80	34.76	
คณิตศาสตร์	37.06	45.24	
วิทยาศาสตร์	-	36.26	
ภาษาอังกฤษ	-	40.83	
สรุปคิดเป็นร้อยละ	38.43	39.35	ได้ระดับที่ 2 ของกลุ่มชาติ

จากตารางสามารถสรุปได้ว่า ระดับความสามารถของผู้เรียนอยู่ในระดับกลาง ทั้งนี้เปรียบเทียบกับ
จากคะแนนเฉลี่ยทั่วประเทศสูงสุดอยู่ที่ 46.23 เท่านั้น

ตารางที่ 4 แสดงข้อมูลบุคลากร

ประเภทบุคลากร	จำนวน			ระดับการศึกษา				อายุเฉลี่ย (ปี)	ประสบการณ์ เฉลี่ย(ปี)
	รวม	ชาย	หญิง	ต่ำกว่า ป.ตรี	ป. ตรี	ป. โท	ป. เอก		
ผู้บริหารและผู้ช่วยผู้บริหารที่ ได้รับการแต่งตั้ง	1	1	-	-	-	1	-	44	21
ครูประจำการ *	7	2	5	-	6	1	-	43	20

ประเภทบุคลากร	จำนวน			ระดับการศึกษา				อายุเฉลี่ย (ปี)	ประสบการณ์เฉลี่ย (ปี)
	รวม	ชาย	หญิง	ต่ำกว่า ป.ตรี	ป.ตรี	ป.โท	ป.เอก		
ครูอัตราจ้าง/ช่วยสอน/ไม่บรรจุ	1	-	1	-	-	-	-	-	-
นักการ/ภารโรง	1	1	-	1	-	-	-	-	-

จากตารางสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ร้อยละของครูที่สอนตรงตามความถนัด 100 เปอร์เซ็น
2. ร้อยละของครูที่สอนตรงตามวิชาเอก/โท 90 เปอร์เซ็น
3. จำนวนชั่วโมงสอนเฉลี่ยต่อสัปดาห์ 25 ชั่วโมง เปอร์เซ็น

(2) ข้อมูลผู้ปกครอง มีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า ปริญญาตรี
2. ผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร(ทำนา ทำไร่หมุน ไร่มะม่วงหิมพานต์ และสวนพริก) (95 เปอร์เซ็น) ที่เหลือจากการประกอบอาชีพเกษตรกร คือ รับจ้างทั่วไป (5 เปอร์เซ็น)

3. สถานภาพครอบครัวส่วนใหญ่จะอยู่ด้วยกัน (85 เปอร์เซ็น) แยกกันอยู่ 15 เปอร์เซ็น

(3) ข้อมูลทรัพยากรอาคาร สถานที่ และสิ่งอุปกรณ์ มีรายละเอียดดังนี้

1. โรงเรียนมีเนื้อที่ทั้งหมด 24 ไร่ 3 งาน 42 ตารางวา
2. จำนวนอาคารเรียนถาวร รวม 1 หลัง
3. จำนวนห้องทั้งหมด 7 ห้อง
 - ห้องคอมพิวเตอร์ 1 ห้อง
 - ห้องกิจกรรมอื่นๆ 2 ห้อง
4. จำนวนห้องประกอบ มีดังนี้
 - ห้องคอมพิวเตอร์ 1 ห้อง
 - ห้องกิจกรรมอื่นๆ 2 ห้อง
5. จำนวนสนามกีฬา 4 สนาม
6. จำนวนสื่อ อุปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวก มีดังนี้
 - จำนวนเครื่องคอมพิวเตอร์ ทั้งหมด 15 เครื่อง
 - ใช้เพื่อการเรียนการสอน จำนวน 13 เครื่อง
 - ใช้ในงานบริหาร จำนวน 2 เครื่อง
 - จำนวนเครื่องเล่น วีซีดี/ดีวีดี 2 เครื่อง
 - จำนวนเครื่องโทรทัศน์ 1 เครื่อง
 - จำนวนโทรทัศน์ 12 เครื่อง
 - จำนวนหนังสือในห้องสมุด 1,500 เล่ม

(4) ข้อมูลเกียรติยศ ชื่อเสียง และจุดเด่นเฉพาะที่สำคัญของสถานศึกษา ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านโรงเรียน ด้านผู้บริหาร ด้านนักเรียน และด้านครู ในแต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านโรงเรียน

ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนชนะเลิศศรีการอ่าน โรงเรียนขนาดกลาง จากกลุ่มพัฒนาคุณภาพการศึกษาเครือข่ายนาเยย และ รางวัลชมเชยรักการอ่าน โรงเรียนขนาดกลาง จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 4

ปีการศึกษา 2551 ได้รับรางวัลชนะเลิศผลการพูดเล่าเรื่องประกอบภาพจากกลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการศึกษานาติ และรางวัลชนะเลิศผลการประกวดโปรแกรมพาวเวอร์พอยท์ ในโครงการการประกวดกิจกรรมวิชาการ

2. ด้านผู้บริหาร

ปีการศึกษา 2549 ได้ปฏิบัติหน้าที่เต็มที่เต็มความสามารถ และบริหารด้วยความวิริยะอุตสาหะที่จะพัฒนาสถานศึกษาให้เจริญ และส่งเสริมครูเข้ารับการอบรม และนิเทศติดตามผลงานตามแผนปฏิบัติการอย่างสม่ำเสมอจนเป็นผลให้โรงเรียนบ้านหนองแปน ได้พัฒนางานทุกด้าน เช่น ด้านการเรียนการสอน ด้านกิจกรรมต่างๆ และด้านอาคารสถานที่ และประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด และชุมชนเป็นอย่างดี

ปีการศึกษา 2550 ผู้มีระบบปฏิบัติการ E-office มาใช้ในสถานศึกษาจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4

3. ด้านครู

ปีการศึกษา 2550 นางสุปรียา วงศ์ศิริ ตำแหน่งครู คศ. 2 ได้รับรางวัลชนะเลิศครูดีในดวงใจ ระดับชั้นที่ 1 จากกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษานาเยย และนางอรุณี กองนาสี ตำแหน่งครู คศ. 2 ได้รับรางวัลชนะเลิศครูดีในดวงใจ ระดับชั้นที่ 2 จากกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพการศึกษานาเยย

4. ด้านนักเรียน

ปีการศึกษา 2549 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศการแข่งขันวอลเลย์บอลหญิง ระดับกลุ่มเครือข่ายนาเยย และรองชนะเลิศการแข่งขันวอลเลย์บอลจาก ตำแหน่งเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 4 และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับสอง การแข่งขันสวมหน้ากากทำนองสรกัญญะ ระดับประถมศึกษา จากกลุ่มเครือข่ายนาเยย

ปีการศึกษา 2550

- เด็กชายปัญญา แก่นจันทร์ ได้รับรางวัลชนะเลิศ การแข่งขันชมขลุ่ยระดับประถมศึกษา จากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานี เขต 4

- เด็กหญิงวิณา ทองพิบูล ได้รับรางวัลชนะเลิศ ในการแข่งขันทักษะคณิตคิดเร็ว ระดับชั้นที่ 1 จากกลุ่มเครือข่ายนาเยย

- ได้รับนักเรียน ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับหนึ่ง การประกวดพานบายศรี ระดับ

กลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการศึกษานาดี ดำเนินงานเขตพื้นที่การศึกษาอุบลราชธานีเขต 4

ปีการศึกษา 2551

- ได้รับรางวัลชนะเลิศ การเล่าเรื่องประกอบภาพ ระดับช่วงชั้นที่ 1 จากกลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการศึกษานาดี พร้อมทั้งได้เป็นตัวแทนไปแข่งขันระดับเขต ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับสาม

- ได้รับรางวัลชนะเลิศ การเสนองานผลงานจากไปแกรมเพาเวอร์พอยด์ ระดับช่วงชั้นที่ 2 จากกลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการศึกษานาดี(เป็นตัวแทนไปแข่งขันระดับเขต ได้รับเหรียญทองแดง)

- ได้รับรางวัลชนะเลิศ จากการแข่งขันประกวดร้องเพลง ไทยลูกทุ่ง ระดับช่วงชั้นที่ 2 จากกลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการศึกษานาดี พร้อมทั้งได้เป็นตัวแทนไปแข่งขันระดับเขตพื้นที่การศึกษาได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับหนึ่ง

- ได้รับรางวัลชนะเลิศ การประกวดพานบายศรี จากกลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการศึกษานาดี

4.3 บทเรียนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแปนที่ผ่านมา

ในปี พ.ศ. 2551 โรงเรียนบ้านหนองแปน ได้มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น คือ การทำพานบายศรี เพื่อจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ของนักเรียน ตรงกับ มาตรฐานที่ 7 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนข้อที่ 3 คือ ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต ซึ่งจากการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง พานบายศรีที่ผ่านมามีการสรุปบทเรียนการทำได้ดังนี้

4.3.1 การให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

การสรุปบทเรียนการทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแปน โดยกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง 4 กลุ่ม คือ คณะครู ภูมิปัญญาของท้องถิ่น กรรมการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนักเรียน ได้ทำความเข้าใจร่วมกันในการให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

(1) คณะครู ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น คือ ขบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชุมชนเห็นว่ามีความสำคัญ มีคุณค่าต่อชุมชนที่เป็นเอกลักษณ์ ควรที่จะได้รับการสืบทอด

(2) นักเรียน ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น คือ หลักสูตรที่เราจะได้รับการรู้และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

(3) กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า ความรู้ที่ได้จากท้องถิ่นภูมิปัญญาชาวบ้านมาพัฒนาให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนในโรงเรียน

(4) ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ให้ความหมายหลักสูตรท้องถิ่นว่า เป็นการเรียนรู้แบบชาวบ้าน

จากความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 กลุ่มที่กล่าวมาพอสรุปความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นได้ว่า หลักสูตรท้องถิ่นมีความสอดคล้องและเหมือนกันในประเด็นที่ว่าการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาถ่ายทอดสู่ชุมชน นำมาสอนนักเรียนในโรงเรียน เพื่ออนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4.3.2 แนวคิดเรื่องหลักสูตรท้องถิ่น ที่นี้บุคคลที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 กลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้

(1) ครูและนักเรียน ได้ให้ความคิดเห็น 4 ประเด็น คือ

1. ภูมิปัญญาในชุมชนมีคุณค่าควร ได้รับการรักษาและสืบทอดกับคนรุ่นต่อไป
2. อยากให้ผู้เรียนมีความรู้ทักษะ คิดเป็น ทำเป็น เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและ

ประกอบอาชีพได้

3. เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครบถ้วน

4. วางแผนดำเนินการร่วมกัน

(2) ภูมิปัญญาของท้องถิ่น ได้ให้ความคิดเห็น 2 ประเด็น คือ

1. เป็นประโยชน์แก่โรงเรียน และให้นักเรียน ได้เข้าร่วมกิจกรรม
2. อยากมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และการจัดการ

เรียนการสอน

(3) กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความคิดเห็น 2 ประเด็น คือ

1. โรงเรียน ครู กรรมการสถานศึกษา ปรากฏชาวบ้าน และนักเรียนมีความภาคภูมิใจร่วมกันที่ได้จัดการเรียนการสอนโดยหลักสูตรท้องถิ่น เพราะทุกฝ่ายได้ร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผนในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และได้นำเอาภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นมาถ่ายทอดโดยครูภูมิปัญญาท้องถิ่นเองร่วมกับครูในสถานศึกษา ให้นักเรียน ได้เรียนรู้ อันจะเกิดประโยชน์ต่อตัวนักเรียนและชุมชนอย่างแท้จริง

2. เพื่อเป็นการเรียนรู้หลักสูตรให้เข้าใจยิ่งขึ้น

จากความคิดเห็นที่กล่าวมาพอสรุปแนวคิดหลักสูตรท้องถิ่นได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

ลักษณะที่ 1 เป็นแนวคิด กล่าวคือ เห็นว่าภูมิปัญญาในชุมชนมีคุณค่าควรได้รับการรักษาและสืบทอดกับคนรุ่นต่อไป มีความภาคภูมิใจร่วมกัน ประโยชน์แก่โรงเรียน และให้นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรม

ลักษณะที่ 2 เป็นความรู้ กล่าวคือ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครบถ้วน วางแผนดำเนินการร่วมกัน และ เพื่อเป็นการเรียนรู้หลักสูตรให้เข้าใจยิ่งขึ้น

ลักษณะที่ 3 เป็นทักษะ กล่าวคือ การวางแผนดำเนินการร่วมกัน และอยากให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ คิดเป็น ทำเป็น เพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพได้

4.3.3 กระบวนการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแปนที่ผ่านมา ในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองแปนที่ผ่านมา มีขั้นตอนกระบวนการในการจัดทำโดยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผู้บริหาร ครูผู้สอน ประชุมปรึกษาหารือ คัดเลือกเรื่องที่จะทำ
2. สำรวจความสนใจของผู้เรียนและจัดกลุ่มความสนใจ
3. หาผู้เชี่ยวชาญบ้านเพื่อมาร่วมกิจกรรมกับทางโรงเรียน
4. ครูผู้สอนเขียนคำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง หลักการโครงสร้าง กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล จัดทำตารางและเวลาการจัดการเรียนรู้แก่นักเรียนช่วงชั้นที่ 2 เติบโต สถานที่ และวัสดุอุปกรณ์

5. นัดหมายภูมิปัญญา และเรียนเชิญมาสอน
6. จัดกิจกรรมการเรียนการสอน
7. วัดผลประเมินผลใน 3 ส่วน ดังนี้

- ภูมิปัญญา
- นักเรียน
- ผลงานนักเรียน

4.3.4 ผลการดำเนินงานการจัดการเรียนการสอนด้วยหลักสูตรท้องถิ่น

1. นักเรียนบางส่วนสนใจ (จำนวน 46 คนจากจำนวนนักเรียนทั้งหมด 58 คน) และกระตือรือร้นในการเรียนเพราะได้เรียนจากการปฏิบัติจริง สามารถปฏิบัติได้ทุกขั้นตอน ซึ่งส่วนมากแล้วนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมนั้นจากผลการประเมินตนเองของนักเรียนนั้นอยู่ในเกณฑ์ระดับพอใช้

2. นักเรียนมีผลงานระดับดี เห็นได้จากการนำนักเรียนไปแข่งขันระดับกลุ่มเครือข่าย และได้เป็นตัวแทนกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนตำบลนาโคไปแข่งขันระดับเขตพื้นที่การศึกษา ผลการปฏิบัติงานของนักเรียน สามารถนำความรู้ไปแข่งขันได้อันดับที่ 1 ในระดับกลุ่มส่งเสริมประสิทธิภาพการศึกษานาคี

3. นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในชุมชนได้ ทั้งนี้นักเรียนสามารถนำความรู้ทั้งที่เป็นความรู้ในการทำพานบายศรี ความรู้และทักษะการทำกิจกรรมกลุ่ม เข้าช่วยงานในชุมชน ทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ในชุมชน ส่งผลให้นอกจากที่ได้นำความรู้จากการเรียน ไปปรับใช้ได้จริงแล้ว ยังทำให้นักเรียนได้มีความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่ และผู้ปกครองมากยิ่งขึ้นด้วย

4.3.5 ปัญหาและสาเหตุในการจัดการเรียนการสอนด้วยหลักสูตรท้องถิ่น

1. นักเรียนบางส่วนไม่ให้ความสนใจและไม่ให้ความร่วมมือ นักเรียนที่ไม่เข้าร่วมส่วนมากเป็นนักเรียนชาย เพราะ ไม่ชอบ ไม่ถนัดและไม่มีความมั่นใจในการทำ
2. นักเรียนบางส่วนไม่นำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะไม่ได้ทำต่อเนื่อง เนื่องจากโอกาสและช่วงเวลาของผู้เรียน ทำให้ความรู้กระบวนการที่ได้ฝึกฝนมาไม่ได้นำมาใช้อย่างต่อเนื่อง
3. ครูภูมิปัญญาจำนวนมาก แต่มีบางท่านที่สนใจที่เสียสละ ทั้งนี้ครูภูมิปัญญาที่มี

ความเสียสละเนื่องจาก เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นอยู่แล้ว จึงมีความต้องการที่จะสืบสานภูมิปัญญาที่มียู่ของชุมชนให้คงอยู่สืบไป

4. การเลือกความรู้ในการทำหลักสูตรท้องถิ่นดำเนินการโดยผู้บริหารและครูผู้สอน ขาดการมีส่วนร่วมของนักเรียน ครูภูมิปัญญาและผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทำให้เด็กนักเรียน ไม่ให้ความสนใจ ครูภูมิปัญญาไม่ให้ความร่วมมือ

4.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้านของชุมชน

4.4.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านหนองแปน และบ้านนางาม สามารถแยกประเภทได้ทั้งหมด 4 ประเภท ดังนี้

(1) ประเภทจักสานและเครื่องมือเครื่องใช้ ได้แก่ สานตะกร้า สานแห สานถ่มไม้ สานหวด สานเปต สานกระติบข้าว สานหมวก สานไซตักปลา สานสวิง สานกระบุง สานกระทอ เบ็ดคราด ไถ เสื่อถักจากผือหรือ ใบเตย ทำหมอนขิด เป็นต้น งานจักสานเป็นภูมิปัญญาที่มีมากที่สุดในชุมชน (จักสานมีจำนวน 4 คน คนหนึ่งสานได้หลายชนิด) รองลงมาคืองานถักร้อยประเพณีเช่นพานบายศรี ช้นหมากเบ็ง สานเสื่อสาต เพราะวิถีชีวิตของชุมชนในแต่ละวันต้องใช้เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำเกษตร ประมง เช่น ทำนาทำกิน ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ ในครัวเรือ เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำเกษตร ประมง เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำประมง เช่น แห อวน ไซตักปลา แงบ หลี(โพรงพาง) ข้อง สวิง เครื่องใช้ในครัวเรือน (ที่เป็นงานบ้าน) เช่น กระบุง ตะกร้า กระด้ง กระทอ ถักเสื่อจากผือ หรือ กก ทำหมอนขิด อีกทั้งในชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์ทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ ที่เอื้อให้เกิดงานจักสานขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นไม้ไผ่ที่ใช้เป็นวัตถุดิบในการสาน หรือทรัพยากรธรรมชาติอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น ป่า ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้ช่วยให้ชุมชนคิดค้นเครื่องมือเครื่องใช้เพื่อนำไปใช้กับทรัพยากรเหล่านี้ นอกจากนี้ชุมชนจะมีความว่างช่วงหลังจากทำนา พอที่จะมาคิดประดิษฐ์เครื่องมือจักสานได้

งานจักสานที่กล่าวมานอกจากจะสำคัญในด้านการประกอบอาชีพ การหาอาหารของชุมชนแล้ว งานจักสานยังมีความสำคัญต่อการรวมกลุ่ม การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน เพราะในการทำงานจักสานนั้น คนในชุมชนก็จะมีการรวมกลุ่มกันจักสาน ซึ่งกลุ่มในที่นี้ไม่ใช่การรวมกลุ่มที่เป็นทางการ หากแต่การรวมกลุ่มดังกล่าว เป็นการรวมกลุ่มจักสานระหว่างเพื่อนบ้าน มาจักกรสานเป็นเพื่อนกัน อีกทั้งมีการถ่ายทอดวิธีการจักสานให้แก่คนในชุมชนลูกหลาน เครือญาติด้วย ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์กันระหว่างคนในชุมชน เกิดความเป็นหนึ่งเดียวของคนในชุมชน (ความเป็นอันหนึ่งอันเดียว)

ภูมิปัญญาการจักสานถึงแม้จะมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในชุมชนมาตั้งแต่อดีต แต่ในปัจจุบันภูมิปัญญาการจักสานในชุมชนมีการใช้ลดลงกว่าสมัยอดีตมาก เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติแหล่งทำมาหากินถูกทำลาย บุกรุกเพื่อเป็นที่อยู่อาศัย และคนก็ย้ายอพยพขึ้นที่สูง มียูยูไม้กั้นห้วยเป็นแหล่งหาอาหาร เช่น ถ้ำน้ำโดม ถ้ำหัวเขี้ยวสาร สระที่ขุดขึ้นใช้ของของชุมชน นอกจากนี้วิถีชุมชนยังเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสพัฒนา ทำให้ไม่เห็นความสำคัญของงานจักสานเท่าที่ควร